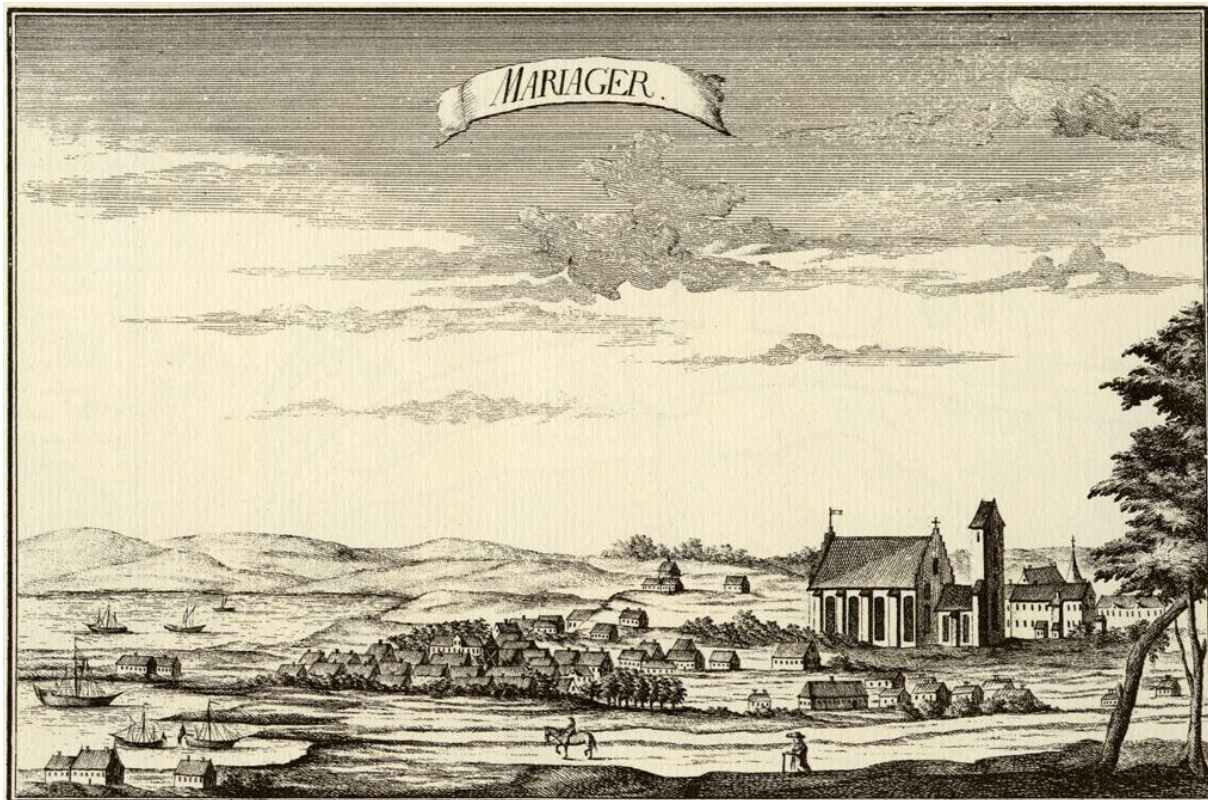
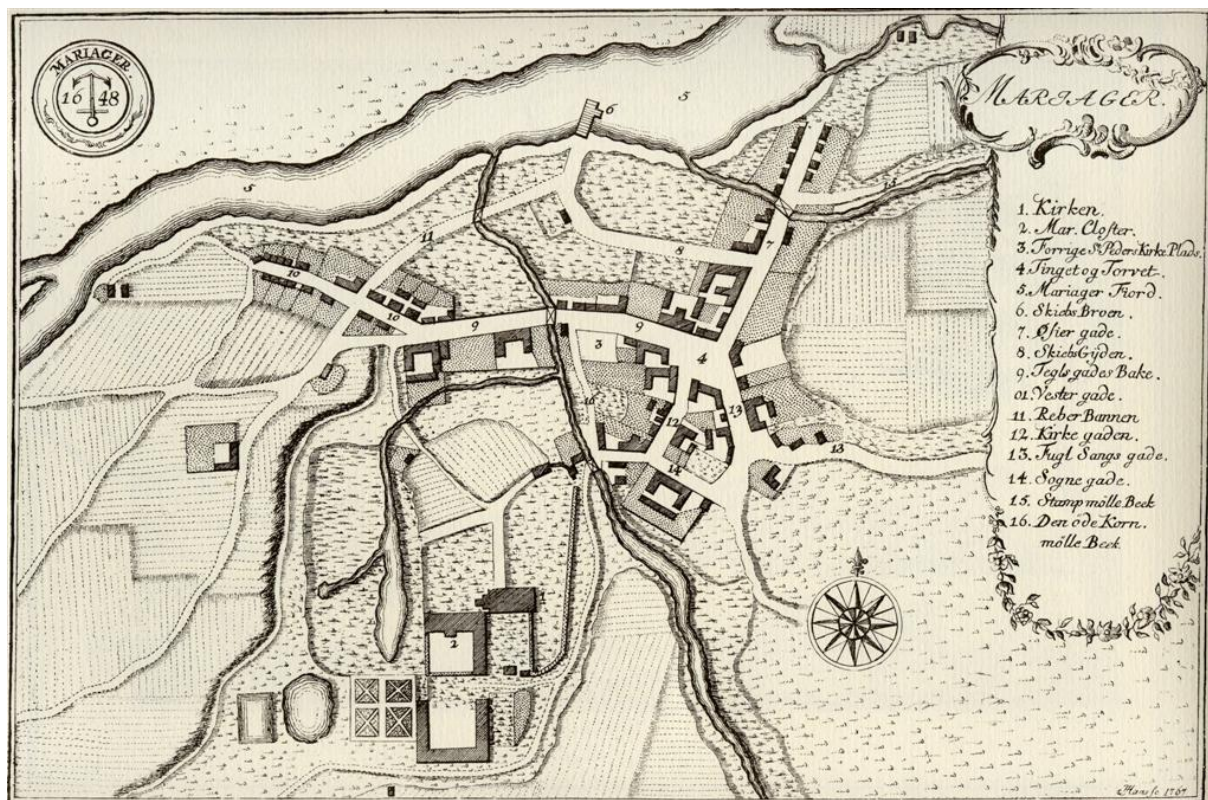

Det Ellefte Capitel.

Om Mariager Amt.

(517) **Grændser.** Mariager Amt, som og kaldes Mariager Klosters Amt, grænser mod Norden til Mariager Fiord og Aalborghuus Amt, mod Østen til Dronningborg Amt, mod Synden deels til samme Amt og deels Halds Amt, og mod Vesten støder der paa Limfiorden. Amtet gjør en langagtig Figur og har ingen synlig Brede imod dets Længde. **Jurisdiction.** Det bestaar alene af tvende Herreder, nemlig Onsildherred, som i Henseende baade til den verdslige og Geistlige Jurisdiction hører til Aarhus Stift, undtagen Hobroe Bye, som i det verdslige hører til Viborg Stift, og Gislumherred, som i det Geistlige hører til Viborg Stift, men i det verdslige er matriculeret under Aarhuus Stift. Det contribuerende Hartkorn udi Mariager Amt udgiør henved 2300 Tønder, foruden der fri Hartkorn til Herregaarde og Prestegaarde. Dette Amt staaer under én og samme Amtmand med Dronningborg og Silkeborg Amter og sorterer under Amtstuen i Randers. Beskaffenhed. Hvad Amtets Beskaffenhed angaaer, da har Onsild-Herred overalt temmelig god Sædejord og Græsning, derimod falder i Gislumherred, skarp Grund og Hede, og ringe Græsning dog her og der nogle Stykker god Eiendom og frugtbart Jordsmon, og avles her (518) fornemlig god Rug. I sidstbemeldte Herred paa sine Steder har det skadelige Flyve-Sand paa endeel Aar taget overhaand, angriber og ødelegger en Mark efter den anden, i sær har visse Byer udi Strandbye og Farsøe Sogne allerede deraf taget megen og ubodelig Skade. Siden Mariager Fiord paa én Kant og Limfiorden paa en anden anrører og indgrændser dette Amt, kan her ikke fattes paa fornødent Fiskerie af mange Slags Fiske, i sær betiener man sig vel deraf ved og omkring Hvalpsund, dog er Fiskerie paa nogle Steder ikke nær saa overflødigt som i forrige Tider, saaledes har der fordum i Mariager-Fiord været betydeligt Sild-Fiskerie, men nu ikke mere, dog fanges der endnu en god Deel Aal og Flyndre. Kalkbrænderiet ved Mariager-Fiord har været længe og meget bekiendt, og forhen i større Drift end nu, men formedelst Brænde-Mangel og Skovenes Aftagelse kan vel ikke holde ud eller blive af den Importance som før. **Navn.** Amtets Navn er vel ikke saa meget af Kiøbsteden Mariager, som mere af det fordum berømte Mariager-Kloster, hvorefter og Byen selv har faaet sit Navn. Efterat dette Kloster ved Reformationen var blevet seculariseret og kommet i Kongens Være, blev det et Kongeligt Læn, som til fornemme Adelsmænd forlænedes, indtil Souverainiteten, da Klosteret som en Herregaard til Particuliere blev bortsolgt, men Districtet, som var lagt derunder, blev forvandlet til et Kongeligt Amt, men beholdt Navnet, og kaldes i Matriculen Mariager Klosters Amt. Udi dette Amt findes de tvende Kiøbsteder Mariager og Hobroe, begge i eet Herred, endskiønt den stedse fra gammel Tid i det verdslige hører under Viborg (519)

Mariager

Mariager. Situation. Mariager, en liden Kiøbsted, ligger i Onsildherred, $7\frac{1}{2}$ Mile fra Aarhus, 3 Mile fra Randers, 5 Mile fra Viborg, og 1 Miil fra Hobroe, efter Landkortet paa 56 Grad. 43 Minuter Latitudinis, og 25 Grader 48 Minuter Longitudinis. Byen er anlagt hos Mariager Kloster, som har givet baade Byen og Amtet sit Navn, og hos Fiorden, som igien har laant Byens Navn og kaldes Mariager Fiord. Situationen er meget behagelig af deilig Skov, Eng og Mark paa de tre Sider, og paa den fjerde af Fiorden, hvorpaa Fartøjerne idelig passere frem og tilbage. **Fiorden.** Mariager-Fiord, som længere inde mod Hobroe kaldes Hobroe-Fiord, har sit Indløb fra Kattegat, og er 4 Mile lang og $\frac{1}{2}$ Miil bred. Fra denne Fiord udskibes aarlig en god Deel Brændeved og andre Landets og Egnens Producter. I forige Tider faldt her sterk Skibsfart, og meget mere end nu, med den Kalk, som brændes paa begge Sider af Fiorden, hvor man paa en Miilsvei seer lutter Kalk-Ovne og udhulede Kalkbierge. Dette Kalkbrænderie har formodentlig sin Oprindelse fra Klosterets Stiftelse, i det mindste har det alt været i Drift baade i og for Kong CHRISTIAN III Tid; thi af denne Konges og andres Breve af 1538 1545 og 1552 seer man, at Kongen herfra har ladet bestille hele Skibs-Ladninger Kalk, til Kolding og andensteds, ligesom og Kongerne FRIDRIK II og CHRISTIAN IV i de følgende Tider har ladet komme fra Mariager-Fiord mange tusinde Læster, til Kiøbenhavn, Kronborg, Frideriksborg, og andre Steder, hvor de have haft Bygninger for. Udi denne Fiord har Kongen og Kronen fordum haft et betydeligt Sild-Fiskerie og sine Saltere der (520) til visse Tider liggende, hvorom vidner et Kong FRIDRIK II Brev af 1563. See Danske Magazin Tom. VI. Pag. 169.

Navn og Oprindelse. Byen har først været en Landsbye, som man mener har haft sin egen Kirke. Navnet paa Byen og Sognet veed man nu ikke uden ved uvis Gierning, skjønt der ere de, som vil paastaa, at Byen forud har hedet Mariager. Men det viseste bliver vel, at, efterat det bekiendte St. Mariæ Kloster af Sancta Birgittæ eller Salvatoris Orden ved Begyndelsen af det 15 Seculo var anlagt og kaldet Mariager. Har ogsaa Byen for Anseelses Skyld laant dette Navn og efterhaanden aflagt det gamle. Paa samme Maade som Skenning i Laaland af det derhos stiftede St. Birgittæ Kloster blev kaldet Maribo, og Sæbye i Vendsyssel ligeledes af Klosteret kaldet Maristed. Ligesom klosteret tog til, og behøvede til sine store Bygninger og til sine mange Lemmers og Betienteres daglige Underholdning og Tieneste, flere Handverksfolk, saavelsom dem, der handlede med alle Slags Varer, saa tog og Byen til baade paa Folk og Bygninger, og efterhaanden forandrede sin Skikkelse fra Landsbye til Kiøbsted. Hvortil endnu kom dette, at ei alene Stedets Skjønhed, men endog den daglige Guds Tieneste, som i dette nye Kloster forrettedes, drog mange fornemme og formuende Folk derhen, for at sette sig ned, og der i Roe og Andagt at ende deres Dage.

Privilegier og Skiebne. Dog havde Byen i Begyndelsen ingen anden Kiøbsted-Frihed, end at den handlende under Klosterets Beskyttelse og Frihed og til dets Tieneste; thi Indbyggerne gjorde ellers Hoverie til Klosteret, saalænge samme var i Stand, og blev end ikke befriet for denne Byrde, førend længe efter Klosterets Secularisation og langt hen i CHRISTIANI IV. (521) Tid, om endskiønt den dog længe tilforn havde haft og øvet fuldkommen Kiøbsted-Rettighed. Altsaa maa Mariagers første Kiøbstedets Ret og Opkomst søges i Klosterets Frihed, og sees fornemmelig af det Privelegio, som Kong CHRISTIAN I 1449 gav Mariager-Kloster, ”at det maatte have en fri Havn, som er den Vig, der ligger uden for Klostret i Hobroe-Fiord, saa at alle de, som i fornævnte Havn komme, maatte købe og sælge, og frit fare, uden Told og Foged-Kiøb deraf at give eller gjøre i nogen Maade”. Hvortil kan henføres nogle flere Friheder, som Klosteret af Høistbemeldte Konge 1451 og 1453 blev benaaet med, paa frit Færgeløb, samt paa frit Birke-Ret, Told og Forstrand, med videre, som alt stødte sammen til Byens Opkomst og Fremtarv. Alle disse Klosterets Friheder stadfæstede Kong HANS 1434. Samme Konge bevilgede 1494 dem udi Mariager, at sette Ruser i Havet synden fra Snekkedybet. Anno 1515 stadfæstede Kong CHRISTIAN II alle Klosterets Privilegier. 1541 gik et Forbuds-Brev af Mariager Birke-Ting, at ingen skulde bruge der noget Landkiøb imod Klosterets Privilegier, uden de det vilde gjøre paa deres eget Eventyr, hvor af sees, at under Klosterets Frihed havde Beboerne Frihed at handle og søge deres Næring, uden at Fremmede maatte gjøre dem Indpas og Forprang. Endnu samme Aar er taget et Stokke-Nævn af Onsild – Hald og Gierlev-Herreders Tinge, at Mariager-Kloster ligger paa en alfar Vei imellem Randers og Aalborg, og at udi Byen boer Embedsmænd, det er, Handverksfolk og Handlende. Alt dette viser, at Byens Frihed alene var grundet i Klosterets Privilegier, og at Borgerne derforuden ingen særdeles Privilegier havde for sig selv, førend (522) efter Klosterets Secularition og indtil FRIDERICI II Tid, da man finder, ei alene, at Mariager 1589 er regnet iblant de andre Jyllands Kiøbsteder, see Danske Magazin Tom. VI pag. 223, men endog, at denne Konge 1583, efterat Borgerne havde andraget, at en ulykkelig Ildsvaade havde opbrændt deres Gaarde og Eiendomme, og de derpaa ikke havde nogen Privilegier eller Friheder, hvorefter de med Sikkerhed kunde bygge, haver undt og tilladet, at deres Gaarde, Jorde og Eiendomme, enten de tilforn havde haft dem til Leie eller Besiddelse, skulde herefter have, nyde, bruge og beholde til arvelig og evindelig Eiendom, dog at de deraf skulde give Jordskyld og anden Tyngde og Arbeid, som til des var giort og givet til Mariager-Kloster. Og paa det den afbrændte Bye des snarere igien kunde komme paa Fode, befalede Kongen i samme Aar Lænsmanden paa Mariager Kloster, at han der af Kronens Skove skulde udvise Bygnings-Tømmer

til dem, som derom søgte. Des uagtet har dog Byen aldrig kunnet reise sig af sin Aske eller forvinde denne Ildebrand; thi en gammel Grund-Taxt viser, at neppe den halve Bye blev igien opbyggt, og at de da uopbygte Pladser, hvor de største og beste Bygninger havde staaet, ere forvandlede til Frugt-Haver, Agre og Engbond. Naar Byen først har faaet Borgemester og Raad, og om det er skeet i Kong FRIDERIK II Tid eller tilforn, er man uvis paa. Men 1610 findes, at Kong CHRISTIAN IV. Har befalet Lænsmanden Eske Bilde, at lade Borgemester og Raadmænd udi Mariager bekomme af Klosterets Skove Vindfælder og fornødne Træer til Skibbroen der for Byen, som var ganske brøstholden. 1631 gav Kong CHRISTIAN IV. Borgerskabet i Mariager end ydermere Kiøbsteds-Frihed, saaledes at de skulde være frie (523) og forskaanede for Hoverie til Klosteret, som andre Kiøbsteder ere forskaanede for, uden alene at hielpe i Høe-Høsten, dog skal de aarlig udgive saa mange Borgerleies Penge, som Kiøbsteden Hobroe pleier at give. Uagtet denne Frihed, fik Borgerne dog tre Aar derefter Kongelig Befaling, at de i Kornhøstens Tid skulde forke og ind i Laden tage Kornet, eftersom Klosterets Bønder det alene ikke kunne bestride. 1650 gik til Lænsmanden og Biskoppen i Aarhus Kong FRIDERIK III Befaling, at de skulde Taxere Borgerskabet i Mariager, saavel de der ingen Avling have, som de der Avl bruge og deraf svare Tiende, for noget vist aarligen at give til Kirkens Vedligeholdelse. 1664 blev Mariager-Kloster, som en privat Sædegaard, bortsolgt fra Kongen og Kronen, og derved ophørde aldeles den Forbindtlighed, som Byen havde staaet i med Klosteret. Fra den Tid af har Mariager haft al den samme Ret og Frihed, som de andre Kiøbsteder i Riget. 1730 er endeel af de største og beste Bygninger afbrændt, som dog alle igien ere blevne opbygte. Ligeledes afbrændte 1764 nogle Gaarde, hvilke ved Kiøbstedernes Brand-Casses Hielp ogsaa igien ere opførte og i Standsatte. Men med alt dette har Mariager dog aldrig igien kunnet opnaae den Størelse og Anseelse, som den under Klosterets Frihed og Protection var voxet bebygt, og af Mangel paa Næring, formedelst Nærheden af Hobroe og Randers, ere den faa Beboere til største Deelen uformuende, ja endeel af de beste Huse staae saa got som ledige.

Vaaben. Af Skibsfarten, som her paa Fiorden jevnlig falder og fordom har været i større Drift end nu, har Byen formodentlig taget sit Vaaben, som er et Anker. Dette Vaaben, foruden at det staaer i (524) Byens store Seigl, som nu bruges og er betegnet med Aarstal 1700, findes ogsaa paa en af Kirkens Klokke, som er støbt 1639. Men hvor længe tilforn Byen har brugt det, veed man ikke.

Kirken. Før Reformationen har Byen, efter Resenii og andres Meening, haft sin egen Sognekirke, kaldet St. Peders Kirke, som har staaet næsten midt i Byen nordost fra Klosterkirken paa en Plads, der nu dels er bebygt, dels til Have anvendt, og hvoraf endnu skal kunne kiendes Rudera. Denne Mariager Byes Kirke var det, som Kong CHRISTIAN I 1469 gav Klosteret Jus Patronus til, og som tilforn havde ligget til Glenstrup eller Nørre-Kloster. Men da Mariager Kloster blev seculariseret, skal denne Byens gamle Kirke være bleven nedbrudt, og den anseelige Kloster-Kirke igien Byen til en Sognekirke anviist. Kirken, som forhen har været indbygget i Klosteret og er en af de største Kirker i Landet, holder i Høiden 52 Alne, i Længden ved 84 Alne, og i Breden ved 48 Alne. Den har indvendig tre Rader Hvælvinger paa 12 store ottekantede Piller hvilende, hvilke udgjøre trende Gange, bestaaende hver af 5 Hvælvinger, og den middelste Gang 40 Alne høi. Taarnet er ikkun af maadelig Høide imod Kirken, i alt 56 Alne, men efter gamle Afridsninger skal i forige Tider have været derpaa et ganske høit Spir. I Taarnet hænge tre Klokke. Tolv-Klokken har været given af Jomfru Anna Lykke, men Lænsmanden Iver Krebbe har ladet den 1639 omstøbe. Den anden Klokke har Jörgen Lykke ladet støbe 1551. Et Stykke af denne Kirke, imellem Taarnet og Stor-Kirken, kaldes Domkirken, som ikke er saa høi, viid og lang som Kirken selv. Af de mange

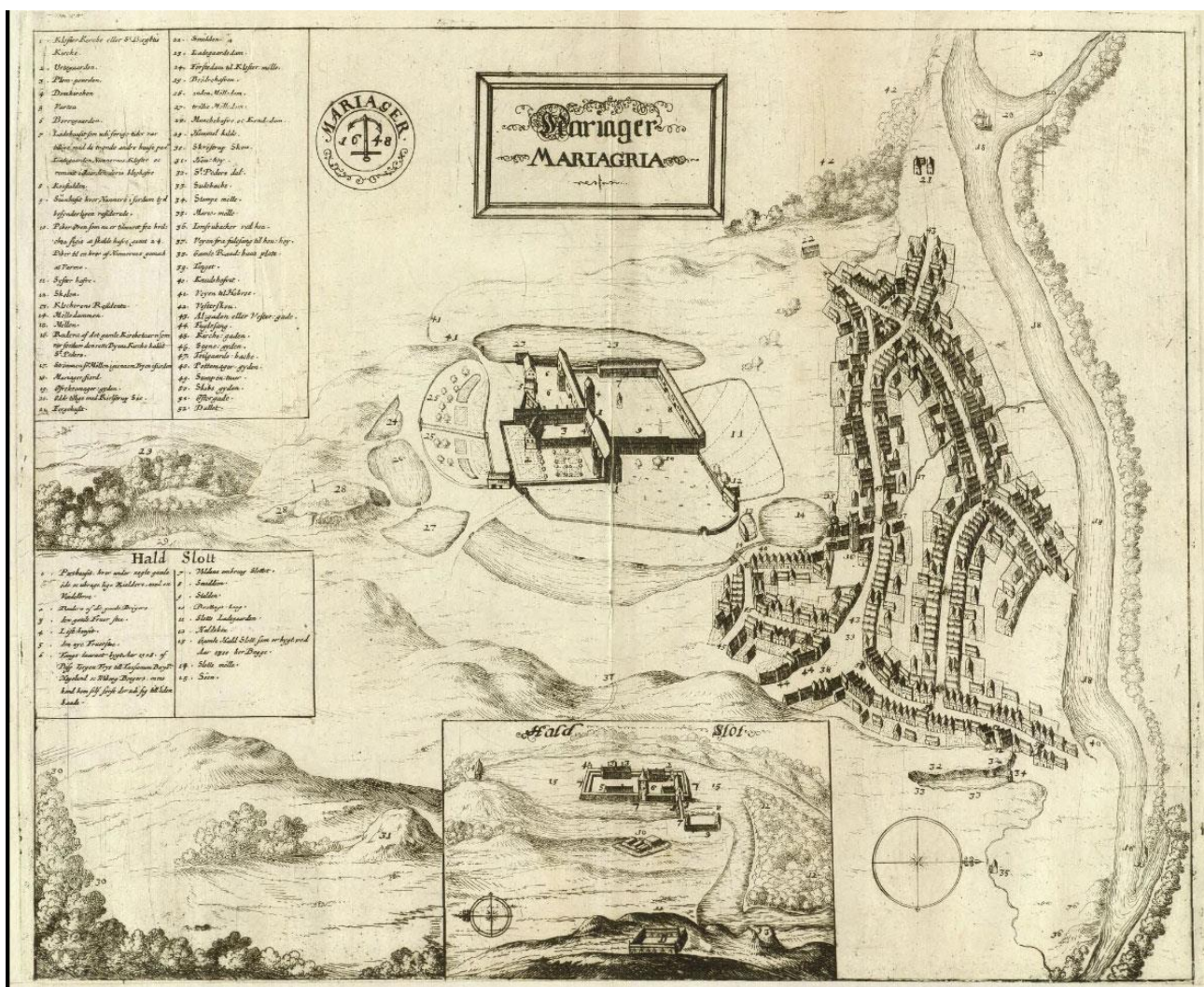
Capeller, her har været, ere nogle øde og nedbrudte, de øvrige til Begravelser anvendte. Denne (525) store Kirke er anlagt i Kong CHRISTIAN I Tid, og har staaet i Bygning for og efter 1468. Men efter Reformationen og i nyere Tider har man med mange Besværligheder og stor Bekostning neppe kunnet holde den vedlige. Foruden andre smukke Donationer til dens Istandsettelse, har Kong FRIDERIK IV. I Aaret 1725 skienket dertil en Capital af mere end halvfierde tusinde Rigsdaler. Altertavlen af smukt Billedhugger-Arbeid, er bekostet af Hans Nielsen Drostrup og hans Svigersøn Licentiat Nicolaus Broberg, men stafferet 1694 af Niels Kaal Sogneprest i Als. Paa de to store Messing-Lycestager staaer Krumpens og Lykkes Vaabener, som og findes paa Klak og Disk af Sølv forgyldt med Aarstal 1582. En stor Vinkande af Sølv inden i forgyldt er given 1725 af Rector Laurids Hassing. Et rødt Fløiels Alterklæde, hvorpaa tvende Sølvplader med Vaabener og Bogstaver A. V. H. og A. M. C. Af de tre Tavler har den ene en liden Sølv-Klokke, hvorpaa staaer N. S. S. og N. C. S. S. og M. C. D. 1696. Prædikestolen er af Bildhuggerverk smukt forgyldt og staferet 1724 paa Justitzraad Severin Bensons til Havnøe og Frue Anna Kierulfs Bekostning. En Lysekrone til 8 Lys given 1746 af Christen Blegvad og Else Elisabet Stampe. Døbefadet foræret 1637 af Borgemester Johan Kall og Hustrue Margrete Jens Dotter. I vestre Ende af Kirken midt for den brede Gang har Etatsraad Mathias de Thestrup ladet indrette et meget smukt Daabs-Sted med nye Font, og derunder i Jorden ladet opmure et Begravelses-Capel for sig og Familie efter Fundatz 1751. See HOFMANS Fundatz Tom III pag. 64. Over Chors-Døren staaer CHRISTIAN V. og CHARLOTTÆ AMALIÆ Navne 1673. Da her maa være gjort en Reparation. I denne Kirke hviler den berømte (526) Jurist Thord Degn, som har levet ved eller efter 1300 og før Mariager Klosters Stiftelse maa have været begravet andensteds, men siden hidført. Hans Gravskrift har været tegnet paa en Pille med Munke Bogstaver saaledes: Welbyrdig Man Thor Degn, som hid gav got Gods, hans Siel Gud bewar. Paa den anden Side af Pillen hænger en malet Tavle med Mariæ Bebudelses Historie. Her har og været begravet Rigets Hofmester Hr. Erik Otteson Rosenkrands, hvis Lig siden, af Jørgen Rosenkrands til Rosenholm. Blev forflyttet til Hornslet Kirke. Af de mange Ligstene, her findes, ere følgende at merke, 1) over Hr. Jens Madsen Munk til Visborg Ridder. 2) Den sidste Biskop i Børlum Styge Krumpen som døde i Asmild Kloster 1551. 3) Rigets Marsk Hr. Otto Krumpen til Trudsholm med begge sine Fruer Drude Krumedige og Anna Lykke- 4) I en Pille er indsat en Steen med de Krumpeners Vaaben og denne Skrift: Her ligger thi Krumpen Slægt. 5) Over Laurids Mogenson Lövenbalk til Tiele som døde 1600. 6. Frue Christine Hög død 1542 som havde først haft Hr. Lave Brok til Estrup siden Peder Lykke til Hverring. 7) Tvende Stene lige for Domkirken, hvorpaa intet er at læse, men sluttes at være over de 2de Abbedsisser i Mariager Kloster, hvis Epitaphium og Portraits hænger over for, nemlig Jomfrue Sidsel Lykke som døde 1582 og Jomfrue Hilleborg Lykke død 1583. 8) Lige for Chorsdøren en Steen over disse Syster Jomfru Giertrud Lykke betegnet med Aarstal 1583. Paa en Pille i choret hænger hendes Epitaphium med Aarstal 1598 men Paaskriften er ulæselig. 9) Over Augustus von Horn med Aarstal 1672. 10) Sognepresten i Mariager Niels Solgaard som døde 1602. 11) Anders Stangerum Borgemester i Mariager som døde 1637. 12) (527) Iver Christenson Skrifer Raadmand i Mariager død 1632. 13) Laurids Mortenson Hassing Rector i Mariager som døde 1734 71 Aar, hvis mange Gaver til Kirken, Skolen og Byens Fattige staae opregnede paa en Tavle som er sat paa Pillen lige for hans Grev. 14) En Ramme over Raadmand Anders Jebsen som døde 1678. 15) En stor Steen med denne Munkeskrift: Hic jacet Divus vir Johannes Johannis Presbyter in Jellingh, Orate pro anima ejus. 16) En Ramme over Sognepresten Christen Lauridsen død 1582. 17) En Steen over Raadmand og Tolder Byrge Jenssen som døde 1631. 18) En Ramme over Raadmand Vigel Gregersen. 19) En

Ramme over Sognepresten Pontus Spare. 20) En Steen over Christen Lauridsön Navl Skriver i Mariager Kloster død 1612. Et Epitaphium paa en Pille over Provst og Sognepresten Hans Jacobsen Abel, som døde 1648. I Choret er et Epitaphium med Aarstal 1641 over Borgemester Johan Kall føf i Flensborg 1599 og Hustrue Margrete Bay. Ved Nørre Kirkedør en Tavle over Christen Pedersön Rector i Mariager og siden Sogneprest i Glenstrup, død i Mariager 1609. Af Begravelses-Capeller og andre murede Gravsteder findes i Kirken mangfoldige. I Giertrud Lykkes Begravelse staae hensatte tvende af Sognepresterne Mag. Johannes Hyhoph og Mag. Peder Wivebroe. En Begravelse hvori staae (1) Frue Margrete Urne. (2) Cancellie-Secreterer Niels Drostrup til Kollerup gift med Frue Anne Grave, død 1675 37 Aar, (3) Hans Fader Borgemester Hans Nielsön Drostrup til Skovsgaard, og (4) hans Moder Karen Albrets Dotter død 1659. En hvælvet Begravelse, hvor forhen har været Sacristie, for Consistorialraad Provst og Sognepresten Mag. Ph. Henrich Firedlieb og Familie. En (528) Begravelse, hvori staaer Hr. Henning Christopher von Holstein Ridder og Ober-Hofmester hos Dronning ANNA SOPHIA, død 1754 samt Henrik Finkenhof og Arnoldus Kruse, begge Sogneprester til Vindblæs og Capellaner i Mariager. En Begravelse for Christen Hostrup Byfoged i Mariager og Familie. En dito for Jens Brask til Kiellerup og Familie. En dito for Henrik Galt Sognepræst til Vindblæs og Capellan i Mariager og Familie. En dito, hvori staaer Raadmand Lemmiche og Familie. En dito forige Provst i Randers M. Claus Bræmer tilhørende. En dito for Kiøbmand Jens Lind og Familie. En dito hvori Krigsraad Ulsoe og Frue ere hensatte. En dito Etatsraad Folfach tilhørende, derudi er hensat Justitzraad Jacob Kaalunds Frue Maria Benzon, som med ham havde avlet 20 Børn og døde i Mariager 1752. En dito, hvori staaer Major Gustav Adolph von Gyldenorn, hans Frue Anna Elisabet von Arnstorf, og derforuden Frue Baronesse Svhack. Paa Kirkegaarden er begravet Raadmand Christen Strangerum som døde 1662 92 Aar, ligeledes Sören Vinter Forvalter paa Mariager Kloster fød paa Kleitrupgaard 1628 død 1685. Foruden alle disse ligge og i Mariager Kirke begravne adskillige fornemme Adelsmænd, som 1534 bleve slagte for Aalborg i Skipper Clemens Oprør, see HVITFELD pag. 1430.

Skole. I Mariager har været en Latinsk Skole fra Kong CHRISTIAN III Tid, som 1558 lagde dertil en Læst Hartkorn i Rug og Byg af Konge-Tiende i Gassum Sogn. Udi samme vare tvende Lærere, en Rector og en Hører. Men med Skolens Reduction 1739 bleve dens Indkomster til Randers- og Horsens-Skoler henlagte. Nu er her alene en Dansk Christendoms- samt Skrive- og Regne-Skole, hvor Chorsdegnen underviser de Unge. (529)

Fattige. Til de Fattiges Underholdning i Mariager er i Aaret 1734 af forige Rector Laurids Mortensön Hassing givet 400 Rigsdaler Capital. Ellers ere her ingen publicke Stiftelser for Fattige. Men i gamle Dage har til Byen været et **Hospital**, som sees af Kong HANSES Brev 1490, hvori han befaler menige Bønder, til Hospitalet udi Mariager liggende, at udgive Plougborn, Havre og andet, som de pligtige ere. Formodentlig har det været samme Hospital, som i et Brev af 1526 kaldes Her Erik Ottesöns Fattige Folkes Gaard, eller, som den heder i Documenter af 1552, Kierlinggaarden i Mariager, hvortil Hr. Erik Ottesön Rosenkrands havde givet endeel Bøndergods i Støvringherred, samt i Ribe, Klatterup og Vive, og hvortil Kong CHRISTIAN III dømde to Gaarde og en Mølle, som vare komne derfra med Uret. Men dette er alt siden forandret, og tildeels henlagt til Hospitalet i Horsens. See HOFMANS Fundatzer Tom II pag. 231 Tom III pag. 74 og Danske Magazin T. VI. Pag. 111 120 137 149 150 197.

Raadhuset er ei mere til, men Byefogden tilhører et Stykke Eng pro officio i en øde Gade forud kaldet Kundshoved, hvor samme menes, efter Resenii Kart af 1677 at have staaet. Der leies nu en Stue, som Byen betaler, hvor Bye-Tinget hver Onsdag holdes. Her har forud været en Borgemester og tvende Raadmænd. 1602 levede Borgemester Povel Pedersøn. 1637 døde Borgemester Anders Christensøn Stangerum. Efter ham blev Raadmand Johan Kall Borgemester. 1650 var Hans Drostrup Borgemester, Gabriel Mauridsøn og Peder Brem og Niels Rasmusøn Raadmænd. Denne Byrge Kall var (530) den sidste Borgemester, og i et Brev fra Commerce-Collegio af 1671 roses af sin store Flid og Omhyggelighed for Mariager Byes Velfært og Opkomst. Siden findes ikke, at der har været Borgemester og Raad, men alene en Byefoges og en Byeskriver, som forstaae Øvrigheds-Embedet.

Gader. Forommelte RESENII Tegning af Mariager 1677 viser, at Byen forud har været meget større end den nu er, da den nu alene er inddelt i to Qvarterer, nemlig: Øster-Qvarter, som indbefatter Torvet, Fuglsangs-Gade og Bakke, Østergade, Skibsgyden, Sogneyden, Vester-Qvarter, hvortil regnes Kirkegade, en Gade vester i mod Kirken, Teglgade og Teglgades Bakke, Vestergade som og heder Algaden, Reber-Banen. Foruden disse nævner RESENIUS

Pottemagergyden, Sumpen, Dalen, Knudshoved og flere Pladser, som nu maae ligge øde og ubebygte, dog vides endnu hvor samme har været. Byen bestaaer i alt af 80 Huse og Gaarde, som i Brand-Cassen, Kirken undtagen, ere assecurerede for 20150 Rdlr. Igiennem Byen løber tvende smaa Aar eller Bekke, hvoraf den ene er Strømmen fra den øde Stampe-Mølle, hvilken Strøm midt i Byen falder i den anden og med den løber ud i Fiorden. Den anden er Strømmen fra Byens nu øde Korn-Mølle. I Steden for denne ødelagte Vandmølle har byen 1766 erhholdet Kongelig Tilladelse at bygge en Veir-Mølle.

Indbyggere. Ved afvigte Aars Slutning 1766 beboedes Byen af følgende Familier: 4 Characteriserede, 5 Geistlige og Kirke-Betientere, 2 Øvrigheds-Personer, 5 Kiøbmænd, 12 Søfarende 1 privilegeret Farver, 21 Haandverker, 15 Daglønnere, som i alt er 84 Familier, men 266 Siæle over 12 Aar. Hvorunder ere beregnede 30 Enker, som hver har en liden Familie, og 14 Indvaanere, som bruge det meste af Byens Jorde. Af Indbyggerne er 4 som have vundet Borgerskab. Handverkerne ere disse:

Bager	1
Bødker	1
Feldberedere	3
Grovsmed	1
Guldsmed	1
Handskemager	1
Kleinsmed	1
Skomager	4
Skrædere	3
Snedkere	3
Skibs-Tømmermænd	2

Handel. Byen har for nærværende Tid ikkun 4 Skibe, som mest gaae til Norge og Kiøbenhavn med Korn og fede Varer, og bringe tilbage Tømmerlast og andet, hvad her kan være afsætteligt. Altsaa bliver det meste, som de faa Kiøbmænd her paa Stedet have at handle med, Korn og fede Varer, Tømmer, Jen, Salt, Hør, Hamp, Træskoe og andre grove Varer, samt nogle Manufactur-Varer fra Kiøbenhavn, Thee, Sikke, Snus-Tobak, med videre. Fra Mariager findes i Aaret 1746 at være udgaaet til Norge, Byg 2474 Tønder. Malt 3331 Tønder, Havre 420 Tønder, Rug 6353 Tønder. Flyndere 1000 Stykker, tørre Koller 1000 Stykker, Hiemgiort Tøig af Værdie 350 Rdlr. Randers-Handsker 72 Dosin.

Toldstedet. Efter den store Ildebrand 1583 og kanske hen i forige Seculo, er Toldstedet, som tilforn havde været ved Mariager, bleven til Hadsund i Gierlevherred forflyttet, hvilket siden har været Byen til stor Skade og Aftagelse, allerhelst Byen har en beqvem Havn, god (532) Indsegling, samt god Losse- og Lade-Plads ved Skibs-Broen, til hvis Vedligeholdelse Kongen aarlig af Accisen har skienket 40 Rdlr. Om dette Toldsteds Forflyttelse tilbage til Mariager, og flere Poster Byen angaaende, er paa Kongelig Befaling 1688 holdet en Commission, hvis indsendte Relation er dateret 5 October og paa Stiftamtmand Greve Friises vegne af Christopher Lindenov og Thomas Friis underskreven, og derudi gotgiort, at det var til Hans Majestets Interesse og Byens Opkomst, om Toldstedet blev igien lagt til Mariager, men derpaa faldt ingen Resolution.

Færgeløb. Ved Mariager Bye har fra ældgamle Tider været et frit Færgeløb imellem Omersyssel og Himmersyssel, hvorpaa Mariager Kloster havde Kong CHRISTIAN I Stadfæstelse af 1451 og hvortil kanskee CHRISTIAN IV Befaling til Lænsmanden Henning Reventlov af 8. September 1600 sigter, at han skulde lade bygge en Pram, som kunde bruges der i Mariager Fiord. Da dette Færgeløb længe diser er gaaet Byen fra, har den og derved i sin Handel og Næring tabt meget, da de paa hin Siden boende nu maae giøre et Omsvøb af to Mile enten igiennem Hobroe eller over Hadsunds Færgested. Men om Byens Færgeløb igien kom i Stand, at de, som tilforn, kunde med Heste og Vogn komme lige over til Mariager at handle enten til Markeder eller andre Tider, vilde det blive til største Nytte for Byen.

Agerdyrkning. Indvaanerne have, foruden den liden Borgerlige Næring, endeel Landbrug og Agerdyrkning, hvorved adskillige Familier underholde sig. Byens Mark-Jorde have været ansatte efter gammel Matrikel for 37 Tønder 3 Skiepper, men staae i nye Matrikel for 26 Tønder 2 Skiepper 3 Fierdingkar 2 Album Hartkorn, inddelte i sex store Fald, (533) Ilsig Mark, Nye Mark, Gabriel Marcussens Mark, Øster Mark, Vester Mark, Klov, samt nogle Tofter, og besaaes aarlig med Rug, Byg og Havre, ligesom enhver kan afsted komme. Af bemelte Jorde bruges en Tønde Hartkorn af Udenbyes-Boende, men alle de øvrige bruge 14 af Byens Indbyggere, og haver deraf ligesom han har kunnet tilkiøbe sig.

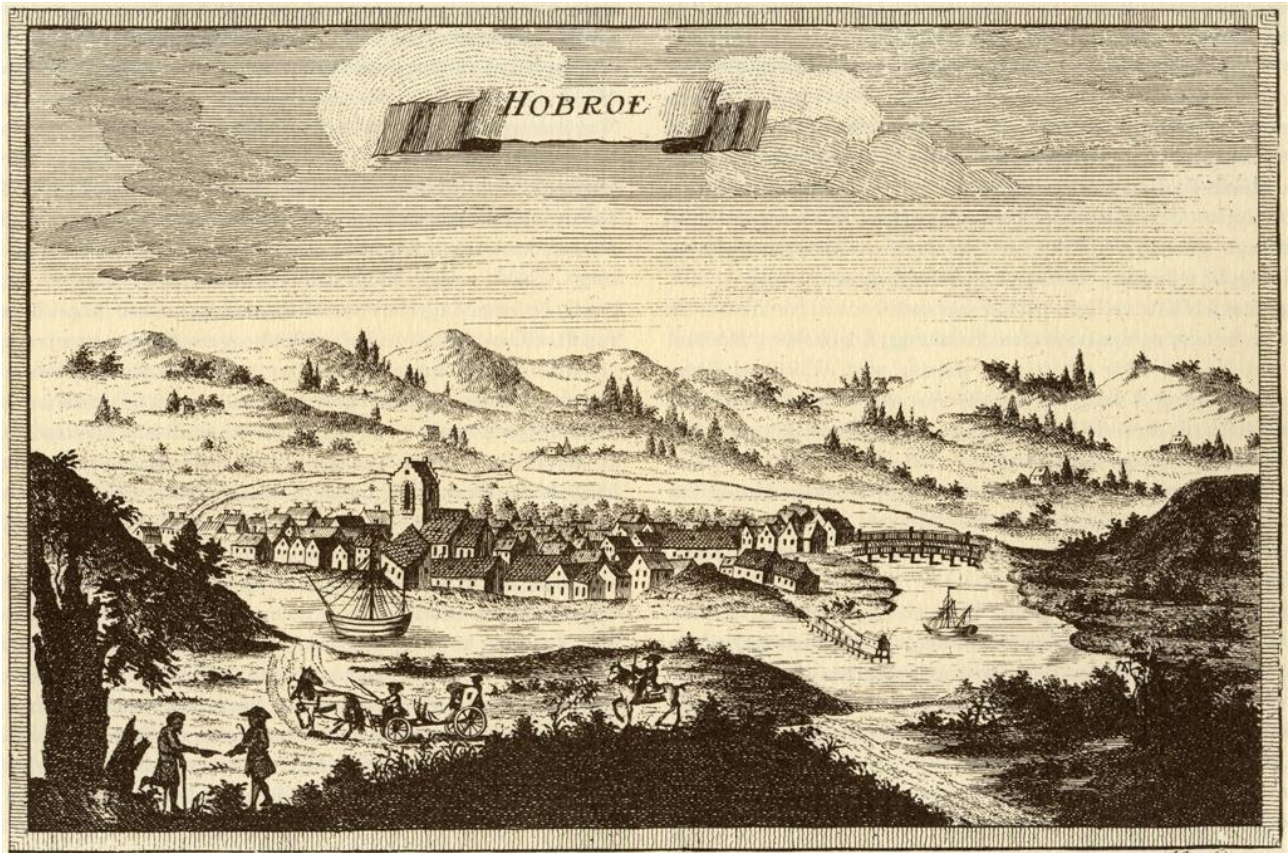
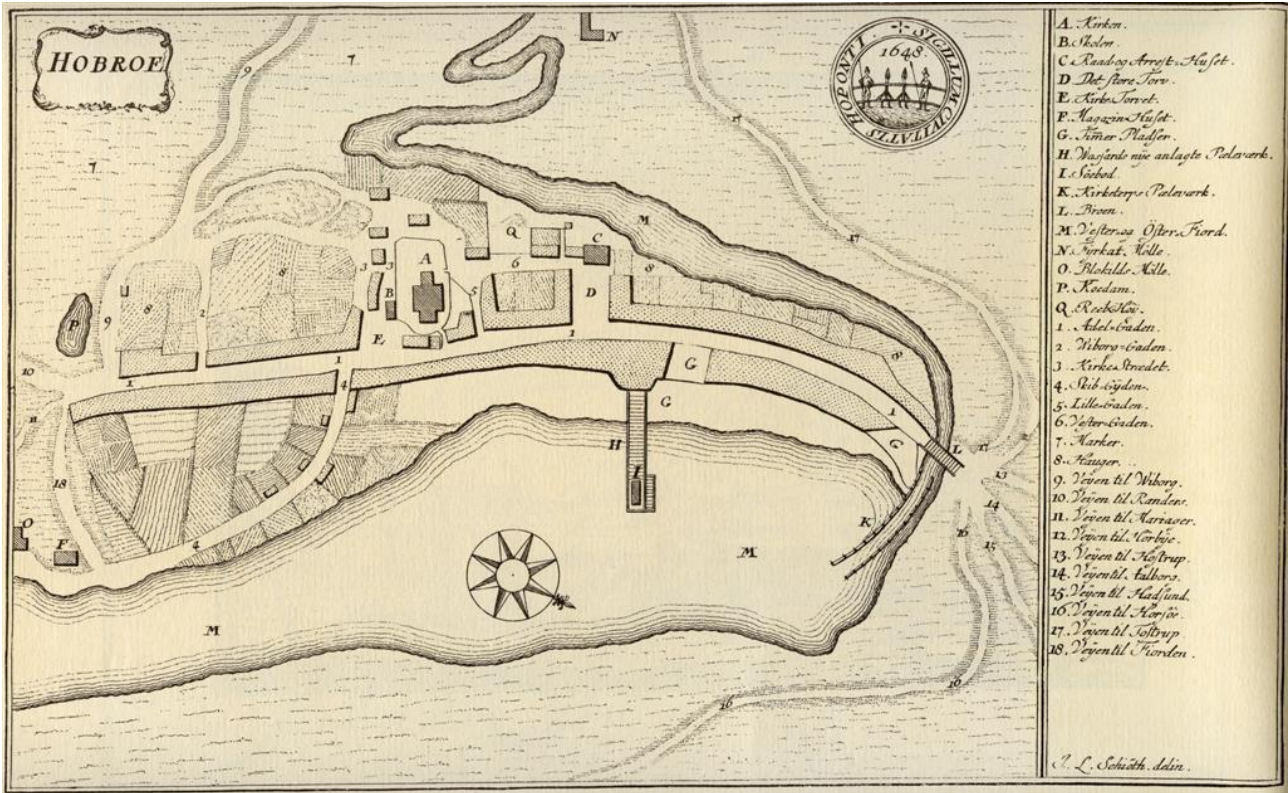
Fiskerie. Foruden de andre Slags Nærings-Midler, falder og i Fiorden noget Fiskerie, af Aal, Flynder, og deslige, men ei af den Betydenhed som tilforn, da her nu holdes ikkun én Baad, i den Sted her forhen har været tre og undertiden fire, alle brugte med Fordeel. Men det vigtige Kronens Sild-Fiskerie, som her fordum haver været, see Danske Magazin Tom VI pag. 169 veed man her nu aldeles intet af

Consumption. Mariagers Byes Consumption har været 1758 580 Rdlr. 1761 895 Rdlr. 1764 805 Rdlr. 1767 805 Rdlr.

Markeder holdes her, den 5 Februarii med Heste og Fæe, den 16de Dag efter Pindsedag, den 4 Augusti St. Olufs Marked, Tisdagen i næste Uge for Mikkelsdag, og endelig den 16 Octobris. Saa er her anordnet at holdes Torvedag hver Torsdag.

Hobroe.

Hobroe er en liden Kiøbsted, liggende i Onsildherred, 8 Mile fra Aarhuus, 3 Mile fra Randers, 6 Mile fra Aalborg, 1 Miil vesten fra Mariager, og 4 Mile fra den aabne Søe, efter Landkartet paa 56 Grader 42 Minutter Latitudinis, og 25 Grader 38 Minutter Longitudinis. Veien imellem Randers og Aalborg falder over Hobroe. Byens Situation er som en Halv-Maane, hvis Udsigt til den østre (534) Side imod Fiorden er behagelig. Fiorden, som ellers ved Mariager og der forbi, har Navn af Mariager-Fiord, heder her Hobro Fiord, saavidt den anrører denne Byes Egn, hvilket sidste Navn kanskee er ældere end det første, i det mindste kaldes den Hobroe Fiord i et Document af Kong CHRISTIAN I af 1449. Udi denne Fiord tager den her forbi Aae sit Udløb. **Jurisdiction.** Det er merkverdigt med denne Nye udi Onsildherred, som er et af de fire Herreder, der fordum blev pantsat fra Viborg Stift til Aarhuus Stift, og endnu baade i det verdslige og Geistlige hører til dette sidste Stift, at dog des uagtet denne Kiøbsted alene i det verdslige hører under Stiftamtmanden i

Viborg og til Halds Amt, men i det Geistlige under Biskopen i Aarhuus, da derimod baade Randers og Mariager, som og ligge i disse saaledes forðum pantsatte Herreder, høre baade i Henseende til Verdslig og Geistlige Jurisdiction under Aarhuus Stift.

Navn og Vaaben. Navnet skal Byen, efter Tradition, have faaet af en Mand, navnlig Hoe, og Broen, som er anlagt over Aaen i nørre Ende af Byen, og over hvilken Landeveien imellem Randers og Aalborg løber. Hvorefter og Byens Vaaben er en Broe paa 6 Stolper, hvorunder Vandet løbet og ved hver Side af broen en Vildmand. I Nærheden ligger en Gaard, heder Hovstrup eller Hoes Torp, hvor i gamle Dage bemeldte Mand skal have boet, som har eiet Egnen og ladet gjøre Broen, og af hvilken baade Broen og siden Byen er givet Navn. Nogle holde for, at **Broen** har været kaldet Hov-Broe af den Bye Hov hos Mariager, hvorigennem Landeveien forðum skal have gaaet. Bemelte Broe har i de 16de Seculo hørt Kronen til, og findes, at Niels Blak Herredsfoged i Hindstedherred har 1533 faaet (535) Kong FRIDERIK I Brev paa, at han i sin Livstid skal beholde bed Broe, som ligger uden for Hoffbroe, at holde vedlige paa sin egne Bekostning, og eo dertil at bruge Kronens Skove, og skal han byde og beholde hvis Rente og Rettighed, som ligger til at holde samme Broe færdig med, dog med saa Skiel, at han skal aarligen give Hr. Erik Banner, eller hvem samme Herred i Pant og Forlæning haver, fire Pund Korn, og holde Broen i god Stand.

Privilegier og Skiebne. Hvor gammel Byen er, og af hvem den først har fået Kiøbsteds-Frihed, vides ikke, men man holder for, at dens Oprindelse kan tilskrives Landeveien og de Reisendes Befordring, som falder der igiennem. Ei heller veed man, hvilke og hvor gamle Privilegier Byen forðum har haft. Men der er tilforladeligt, at Borgerne i Hobroe af Kong FRIDERIK II HAR FAAET Stadfæstelse paa deres forige Privilegier, dateret Emkloster den 14 October 1560. Tilforn i det Aar 1542 har Kong CHRISTIAN III givet Borgemester og Raad i Hoebroer Eiendoms Brev paa en Bondegård, som var forbrudt til Kronen, liggende uden for deres Bye, og tilforn hørde Christen og Peder Andersön til. Kaldet Tiugstrupgaard, at have med al sin rette Tilliggelse, som er en frie Fierding Jord udi Tiugstrups Mark. Paa det at Hoebroer Kiøbsted kunde des ydermere bygges, forbedres, og ved Magt holdes, har høistbemelte Konge 1552 bevilget Borgemester, Raadmænd, og menige Borgere der i Byen, at det Marked, som pleier aarligen paa Seyer mere vor Frue Dag at holdes i en Bye, kaldes Glendstrup, skal herefter holdes udi Hobroe, og ikke andensteds. Ligeledes haver Kong CHRISTIAN IV 1635 BEVILGET, AT FIRE AARLIGE Markeder, som hidindtil ere holdne halvtredie (536) Mile Hobroe, paa Heden, kaldet Dellemarket, maae herefter holdes i Hobroe, nemlig Philippi Jacobi Dag, næste Mandag efter Trefoldighed Søndag, St. Lamberti Dag den 17 September og St. Dionysii Dag den 9. October. Samme Aar har Hans Majestæt givet Hobroe Kiøbsteds Skomagere Brev paa, at maae forhandle deres Arbeide i Hanherred, Vendsyssel, og andensteds, baade udi Markeder, til Tinge, og andensteds, paa hvad Tider dennem Lyster, som de af Arilds Tid giort have. Anno 1661 er efter Kongelig Befaling giort en Taxering eller Grund-Taxt over Hobroe Bye, som i den da næst forledne Svenske Krig var bleven meget ruineret, og befindes, at de Eiendomme, som Indvaanerne har haft i Gaarde, Huse, Grund og Mark-Jorde, ere vurderede for 7049 Slette-Daler, umyndige Børns Eidendomme for 1157 Slette-Daler, og de Eiendomme der i Byen, som Udenbyes Folk have tilhørt, for 1621 Slette-Daler, i alt 9827 Slette-Daler. Hobroe er i vore Tider bleven navnkundig ved en besønderlig Stiftelse af en af sine Borgere, som til sidst boede og 1766 døde i Kiøbenhavn, navnlig Laurids Stiftrup, hvilken, til Guds Kundskab Udredelse, har hengivet sine Midler til at lade trykke fornødent Forraad af Bibeler for, og dermed at forsyne de

Fattige af Almuen i begge Hans Majestets Riger indtil det yderste Island. Hvorom, og om andre Hobroe Byes Donationer, kan eftersees i HOFMANS Fundatzer Tom. III, pag. 88 seqv.

Kirken. Kirken, som ligger paa en høi Banke ved den syndre Side af Byen, er ikkun liden, men indvendig zirlig. Altertavlen foræret 1699 af Byfoged Laurids Schipper, og 1703 af hans Eftermand i Ægteskabet Matthis Hamborg stafferet, hvilkes Hustru Mette Schorup har (537) givet en Lysekrone til Kirken. Samtlige deres Epitaphium hænger paa den nordre Side i Choret. Skriftestolen har Sognepresten Jacob Eriksen og hans Hustru Anne Kuur 1706 ladet staffere. Chorsdøren med sine Ornamenter har Byfogden Christen Hostrup ladet gjøre og Kirkestolene male. Prædikestolen af Eeg med smuk Billedhugger-Arbeid er 1698 bekostet af Laurids Hobroe og Hustru Maren Schorup. Paa en Rude i Vinduet ved Prædikestolen findes nogle ulæselige Bogstaver og Aarstal 1604. Kirken er prydet med endeel lukte Stole. Paa den nordre Muur hænger et Epitaphium over Niels Lauridsøn Borgemester i Hobroe, død 1629 73 Aar. Ved Choret er opsat et Epitaphium over Mathias Hack Borgemester i Hobroe som døde 1671 og Hustru Anne blok, samt Svigerfader Borgemester Sören Blok, som døde 1647. Kalk og Disk af Sølv baade uden og inden forgyldt, som 1739 blev omgiort, har Jörgen Skram til Tiele 1590 ladet gjøre. Kirkens Bygning er trofast af hugne Kampesteene, repareret 1735 har et lidet Taarn, mne er indvendig ikke hvælvet. I Taarnet hænger en større og en mindre Klokke, paa den store staaer FRIDRIK IV. Med det Symbolo: Virtut' re & Prudentia, og at Klokken 1700 er omstøbt ved Rudolf Melchior, hvortil Niels Abildgaard gac 80 Kroner. 1616 i en sterk Storm blæste Kirketaarnet ned, hvorfor Kong CHRISTIAN IV efter Borgemesters og Raads Ansøgning, og efterdi Kirken og Sognemændene ikke ere ved den Formue, at de Taarnet igien kan opbygge, allernaadigst bevilgede, at de andre Kronens Kirke i Halvs Leen skulde komme Hobroe Kirke til Hielp hver med fire Daler.

Runestene. I den syndre Kirkegaards-Muur, ikke langt fra Skolehuset, staaer en opreist Lysgraa Kampesteen, bredere for neden end oven til, hvorpaa læses denne Runeskrift: Thurir risdi sten eufri hin gudon fylaka sin herde gudian tryh, c: Thor reiste denne Steen efter Karl hin gode sin Medfølger Hær-Guden troe. See WORMII Monum, Dan. Pag. 282 hvor og pag. 280 anføres endnu en Runesteen, som da fandtes ved en Borgermands Dør med denne Paaskrift: Thoraltin resdi stin densi estir Augusta ok Ingel sadur vart gudu viner c: Thoralt reiste denne Steen after Augut og Ingek vor Faders gode Venner.

Skole. Her har tilforn været Latinsk Skole, men samme blev med de andre smaa Skoler 1739 nedlagt, og Indkomsterne til andre Skoler forflyttede. Skolehuset bruges formodentlig nu til Byens Danske Skolehold.

Gader, Pladser og Huse. Byen har alene en Reel Gade kaldet Adelgaden og nogle smaa Gader eller Gyder med disse Navne, Viborg-Gaden, Kirke-Strædet, Skibgaden, Lillegaden, Vestergaden. Her ere to Torve, det store Torv, og Kirke-Torvet. Derforuden navngives her disse Pladser, Magazin.Huset, Tømmer-Pladser, Vassards nye anlagte Pæleværk, Søeboden, Kirketerps Pæleverk, Reeb-Høi, og tvende Møller, Fyrkat Mølle, og Blok Kiers Mølle. Magazinet er et grundmuret Huus østen ved Fiorden bygt af Amtsforvalteren Kammerraad Spliid til Magazin-Korn. Byen bestaaer af 34 Gaarde og 38 Huse, i alt 72.

Raadhuset. Raadhuset er lidet efter Byen, og ligger midt derudi. Der holdes Byeting-Retten hver Mandag, og Onsildherreds Ting hver Løverdag. I forige Tider og til efter Souverainiteten, har

Magistraten her, som i andre Kiøbsteder, været Borgemester og Raadmænd. Nu (539) er Byens Øvrighed, en Byfoged, som tillige er Herredfoged i Onsildherred, og e Byeskriver, som ogsaa er Postmester og Herredskriver i Onsild-Rinds- og Gislum-Herreder.

Indbyggere, og Næring. Hvad Indbyggerne og deres Næring angaar, da ere her fire eller sex Familier, som leve af Kiøbmandskab, hvilket bestaaer i grove Varer og nogen smaa Kram. Handverks-Folk ere de fleste over 40 Daglønnere 5. De øvrige ere Vertshuusmænd, og nogle Enker, foruden Geistligheden, Øvrigheden, og et Par andre Civile-Betientere. Borgerne ere 60 i Tallet. Men i alt med gamle og unge ere her omtrent 450 Mennesker.

Handverkerne ere disse:

Bagere	3	Kobbersmed	1
Barberer	1	Muurmestere	1
Bødker	1	Møller	1
Dreiere	3	Parykmager	1
Farver	1	Sadelmager	1
Feldberedere	4	Skipper	5
Glarmester	1	Skomagere	7
Grovsmede	2	Skrædere	3
Guldsmed	1	Slagter	1
Handskemager	1	Snedker	1
Hattemager	1	Stolemager	1
Kleinsmed	1		

(540)

Avling. De som bruge Avling, foruden deres Handel og anden Brug og Næring, ere 24, som dog ei avle mere end til Huusholdning og at holde to Heste og to Kiøer md. Byens Agerjord bestaaer i to Marker. Tienden deles imellem Sognepresten og Kirken.

Seglads og Handel. Den liden Seglads, som Borgerne har, falder igiennem Mariager-Fiord, som her foran kaldes Hobroe-Fiord. For nærværende Tid eier Byen alene 5 Skibe, som gaae mest til Norge med Korn og fede Varer, og henter igien Trælast, undertiden og paa Kiøbenhavn med samme Slags Varer. Fiorden kan ikke besegles uden med smaa Fartøier, der ei stikke dybere end 6 á 8 Fod, formedelst de saa kaldte Mariager eller Mølle-Grunde. Skibene har deres Indløb i Fiorden fire Mileveis herfra af Kategat, gaae forbi Hadsund, hvor Toldstedet er, som de klareres ved, siden forbi Mariager, og lande ved Hobroe, de kan komme paa 3 Bysseskud nær Byen. Men Skibsfarten blev her fast bedre og beqvemmere end i Randers-Fiord, naar den lidet blev hiulpen ved Forbedring af en Mudder-Pram, som meenes med ringe Bekostning at kunne skee.

Consumption. Byen har svaret i Consumption 1758 805 Rdlr. 1761 870 Rdlr. 1754 840 Rdlr. 1767 1015 Rdlr.

Markeder. Af Markeder holdes i Hobroe følgende: Den 1 Maji, den 10 Septembris, den 9 Octobris, med Kram-Varer.

Under Mariager Amt, befattes følgende tvende Herreder, med de derudi liggende Sogne, Byer og Gaarde, med videre.

1 Onsildherred.

1. Hornum Sogn (a). Hornum Bye. Brøndum Bye. Trinderup Hovedgaard.
 2. Snæbum Sogn (b). Annex til Hornum. Snæbum Bye. Gundestrup.
 3. Nørre-Onslid Sogn (c). Annex til Synder-Onsild. Nørre Onsild Bye. (542)
 4. Synder-Onsild Sogn (d). Synder-Onsild Bye. Ulstrup Gaarde.
 5. Hobroe Sogn, Hobroe Kiøbsted, forhen beskreven.
 6. Skiellerup Sogn (e) Annex til Hobroe. Skiellerup Bye. Anderup Bye. Gietterup Bye. Skovsgaard. Strandholt et Huus.
 7. Mariager Sogn. Mariager Kiøbsted foran beskreven. Mariager-Kloster Hovedgaard. Fielsted Bye. Katbjerg Bye (f). (543) Brodløs Gaard. Vester-Tørslev Mølle. Brodløs Hedehuus. Silleborg. Katbjerg-Od. Frantzberg. Synder- og Nør-Gaard Huse. Hov Bye (g). Alstrup Bye. Trinnerup Bye. Fladbjerg Bye. Jomfru-Bakken. Maren-Mølle. Havnhuset.
 8. Falslev Sogn (h). Falslev Bye. Balle Hovedgaard. Assens Bye. Tre enlige Huse. Annexet hertil er Kierbye i Gierlev-herred. (544)
 9. Sem Sogn (i) Annex til Mariager. Sem Bye. Edderup Bye.
 10. Hem Sogn (k). Annex til Mariager. Hem Bye. Skrødstrup Bye. Qvotrup Gaard. Qvotrup Mølle. Vasehuset 5 Skovhuse.
 11. Svenstrup Sogn (l) Annex til Tørslev i Nørre-Haldherred. (545) Svenstrup Hovgaard. True Bye. Bagge Gaard. Kiellerup Hovedgaard, med Mølle, Søehuus og Smedehuus (546) En Vandmølle neden for Kirken. Lykkemark en Bondegaard. Gunderup. Avnsberg Hedehuus. Munkehuset.
- a.) (541) Kirken er vel bygt, men smal. Paa Klokken staaer det Aarstal 1642 med disse Navne CHRISTIAN V. som var CHRISTIAN IV Søn, Kield Nielsön Trane Sogneprest, og Kield Andersön Kirkeværger. Paa Lysestagerne findes de Kragers Vaaben. Kalk og Disk af Sølv meget smuk med de 12 Apostle udstukne. I Kirken er et Epitaphium over Major Muderspack til Trinderupe. Ved Trinderup Krat er en lang Rad Stene, som skal være Levning af Othins Alter, udi Kratten lige over for sees nogle Træer, som aldrig bære Blade, hvorom den gemeene Mand fabulere, at Hedningerne derpaa have hængt deres Offere.
- b.) Snæbum Sogn er det mindste, som kan være til, Beboerne saa, og Hartkornet ikkun 25 Tønder. Kirken er og meget liden og uden Zirat. Paa Degne-Skolen, som før har været Skriftestool, staar, at Niels Jensön har aldet den giøre, med et gammelt Aartal som synes at være 1575. Klak og Disk er af Blye.
- c.) Kirken er liden og teglhængt, og har et lidet Taarn. Der ere nu to Sogne eller Byer af det Navn Onsild, nemlig Syndre og Nørre, hvoraf og Onsildherred saa er kaldet. Navnet er i gamle Dage skrevet Othenshyllæ, Othenshillæ 1240 og Othenshul 1403 og er givet disse Bye af en der løbende Strøm, som har hedet Othens Hul, et Vand, som hat været helliget de gamle Danskes Afgud Othen eller Odin, eller brugt til hans Dyrkelse. Om Onsild Broe er 1490 af Herredstinget taget et Syns-Vidne, at den da nylig har været i Stand sat med Stæg, med Rende, Træer og (542) Pæle, see Testrup om Tingene pag. 12. Denne Broe er i vor gamle Historie bleven bekiendt deraf, at der ved det Aar 1433 har staaet et Feltslag imellem Kong NIELS og Kong ERIK EMUND ved Othenshyllæ-Broe, som SVEND AGGONIS pag. 110 beretter.
- d.) Synder-Onsild Kirke er, ligesom den forige, liden, med et lidet Taarn. Synder-Othenshillæ nævnes i et Document af 1240. Nogle have skrevet Navnet Vognsild.

- e.) Navnet findes i gamle Dage skrevet Skelvetorp. Kirken er deels ag hugne Steen deels af Krid-Steen, med et lidet spidst Taarn, og indvendig med en smuk Altertavle og nye Ege-Stole, prydet og ellers i Standsat af Eierne Firvalter Hans Thornson til Skovsgaard. Paa Degnestolen staaer det Aarstal 1642. Kal og Disk af Sølv indvendig forgyldt er givet 1651 af Hans Nielsøn Drostrup og Karen Albrets Datter til Skovsgaard. Af Gietterup Bye hører næsten Halvdelen til Vester-Tørslev Sogn i Nørre Haldherred. Det Huus Strandholt ligger under Skovgaards Taxt.
- f.) I eller ved denne Bye har uden tvil fordum ligget det Slot eller befæstede Herresæde Kattebjerg, som i Kong VALDEMAR IV. Tid tilhørte Stig Andersøn eller nogen anden af de oprørske Jydske Herremænd. Hvilket Slot 1359 af Kongens Krigsfolk, da de vare afslagne ved Randers, blev belagt og indtaget, og af Kongen selv forstyrret. See HVITFELD pag. 519. (543)
- g.) Hov Bye, som og skrives Houg, skal have Navn af en Høi, kaldet Houg-Høi, vesten for Alstrup liggende, hvori en Næsse-Konge siges at være begravet. I Hov har Thord Degn 1342 eiet en Gaard og en Mølle. Hov har og fordum været et Kirke-Sogn og haft sin egen Kirke, som hørde Nørre-Kloster til, see Danske Magazin Tom. II pag. 139 144. Af Hov-Kirke ere endnu Rudera tilsyne. Til denne Kirke har været en temmelig stor Klokke, som endnu findes i Mariager med saadan Paaskrift: Anno Dni. MCDLXXIII fusa est ista campans in Houwe, dedit Nicol Petri. Af øvrige ovenmeldte Steder høre Brodløs Hedehuus, Silkeborg, Katbjerg-Od, Frantzberg, Synder- og Nør Gaard under Mariager Klosters Hovedgaards Taxt, og Havnhuset under Giessinggaards Hovedgaards Taxt.
- h.) Kirken er af hugne Steene, med et lavt Taarn. Over Indgangen til Kirken findes en stor Steen, hvorpaa ere udhugne to Biørne eller Løver siddende, som holde en Fork kløftet i begge Ender. I Choret hænger et Epitaphium, som Mogens Kruse til Balle 1598 har ladet opsette over sine Forældre Laurids Kruse som boede paa Balle og der døde 1597 64 Aar og Frue Inger Hög. Deres Lig og fleres af de Krusers Familie ere nedsatte i den aabne Begravelse i Altergulvet. Assens har formodentlig hedet af første Færd Asnæs, ligesom flere Steder her i Riget, og været en af de Udkanter ved Søen, hvor nogen af Aserne og Odins Følgeskab har nedsat sig. (544)
- i.) Sem har en gandske liden Kirke, uanseelig, og uden alle Zirater.
- j.)
- k.) Kirken er temmelig stor, bygt af hugne Kampesteene, indvendigt Loft, undtagen en Hvælving over Choret. I Vaabenhuset paa høire Haand staaer en firkantet Kampesteen to Alne høi, hvori er et rundt Hul som er stort Saltkar, brugt fordum til Vie-Vand. Uden paa Muren kiendes tilforn at have været en anden Indgang, da der endnu staaer to runde Piller, og oven en Steen, hvori ere udhugne to Løver. Paa Altertavlen findes de Aarstal 1590 og 1721. Til Alteret ere 1679 givne tvende store Messing-Lysetager af Ludvig Lorentzen og Elisabet von Dort, hvis Ligkister staae i den aabne Begravelse under Choret. Kalken er af Sølv, forgyldt og af smukt Arbeid, paa Foden læses denne Munkeskrift: Johannes Harthbo cum conforte sua Marina secerunt hoc vas fieri, og paa de 6 Udkanter over Foden staae disse 6 Bogstaver J. H. F. S. V. S. som betyder Jesus. Af Levninger fra de Catholske Tider findes endnu her i Kirken et Malm-Røgelseskar med Laag som et Taarn, en Jern-Lysetage, imod halvtredie Alne høi til 8 store Vox-Lys udi en Rad. Et Helgen-Billed af Træ, siddende som i en Lendestool og med en Chor-Kaabe om. I Choret hænger et Epitaphium over Jomfrue Anne Niels Dotter, som døde paa Dronningborg 1593 med hendes Fæderne- og Møderne-Vaabener. Der hænger og en Standart over Martin Ernst Leschle Major af Cavalleriet, død 1697 52 Aar. Vasehuset ligger under Trudsholms Hovedgaards Taxt.

- 1.) Kirkens Bygning er af store hugne Kampestene, Taarnet, som er lidet høiere end Kirken, er ikke saa trofast, da det er bygt af ujevne og meest runde (545) Stene, hvorfor det i nyere Tider er sammenbundet med Bielker og Jern-Ankere. Paa en i det nordost Hjørne indsat Steen hen imod 5 Ale fra Jorden sees udhugget et Menneske-Hoved. Anno 1488 er taget et Tingsvidne, at Svenstrup Kirke da mere end 40 Aar havde ligget til Nørre eller Glenstrup-Kloster. Paa Klokken staaer, at den er støbt i Aarhuus 1651 da Thord Jensen var Provst i Onsild-herred. Altertavlen er ganske slet, med to Døre at lukke til, bekostet 1588 af Knud Mogensön Lövenbalk ti Kiellerup og Frue Ide Niels Dotter, derpaa findes begge deres Fæderne og Møderne Vaabener. Samme Aar har de og givet til Alteret to høye Metal-Lycestager med deres Vaabener paa. Begges Vaabener med det Aarstal 1592 staaer og paa det store Kobber-Bekken i Fonten. Nok er det et Døbefad af Tin foræret 1713 af Anders Sörensen. Paa de øverste Stole staae Jörgen Bernekovs og hans Frues Vaabener. Kalken er af Sølv, som Ander Sörensen Forpagter paa Kiellerup 1705 har ladet reparere og indvendig forgylde, paa de 6 Tapper over Foden staae disse 6 Bogstaver J. H. E. S. V. S. som betyder Jesus. I Gangen ligger en Ligsteen over samme Anders Sörensens Hustrue Maren Jens Dotter Söskov som døde 1705. Ved Chorsdøren er ovenmeldte Knud Mogensön Lövenbalk begravet, paa hans Grav har ligget en meget smuk og net udhuggen blaaagtig Liigsteen, som har haft den slette Skiebne, at den for mange Aar siden er tagen af hans Grav og lagt over en Kirkeværger ved Kirkedøren, siden er den omtrent 1750 bortført til Skovsgaard og lagt i en Gang, hvor da værende Sogneprest Hr. Lachman har seet den, hvorved Kirken har mistet en Prydelse og de gode Adels-Folk, som havde gjort vel imod Kirken, eb velfortient Æremine, Inscription paa Stenen er denne: Her under ligger begravet Erlig og Velbyrdig Mand Knud Mogensön til Kiellerup, Sal. Mogens Lafridsöns Sön af Thiele, med hans (545) kiere Höstru Erlig og Velbyrdig Frue Ide Niels Dotter, Salig Niels Brons Dotter af Kongerslev, Gud give thennom mer alle Guds Udvalde en glædelig og ærefuld Opstandelse. I den aabne Begravelse under Taarnet staaer Axel Urnes Ligkiste med flere. Paa Kirkegaarden ligger en Ligsteen over fornævnte Anders Sörensen Vestergaard Forpagter paa Kiellerup, Jens Braskes Fader. I Svenstrup Sogn findes adskillige hedenske Grav-Høie, men ved Veien norden for Kirken en stor rundagtig Steen, hvilende paa 5 andre store Stene, med en Aabning ned under Stenen paa syndre Side, den gemene Mand kalder den Jyn-Ovnen, og siger, at derunder ligger begravet en hedensk Konge, eller kanske en fornem Mand af det Navn Sven, som først har beboet Stedet og kaldet det Svenstorp. True Bye ligger synden fir True Søe og i Nør-Haldherred hører dog til Svenstrup Sogn. Baggegaard har ikke længe siden været en Bondegaard, som Jens Brask lod nedbryde og lagde den Eiendom under Kiellerup. Gundestrup beboes af tre Mænd. Østen for Kiellerup har for mange Aar siden staaet nogle Gaarde, kaldet Kiellerup Bye, af hvad Aarsag samme Bye er lagt øde vides ikke, men dens Jorde ere solgte til Kiellerups Eiere og lagte derunder.

2 Gisum-Herred.

1. Ullids Sogn (a). Ullids Bye. Øster-Søstbek Bye. Vester-Søstbek Bye. (547)
2. Alstrup Sogn (b), Annex til Lovens. Alstrup Bye. Elkier 2 Gaarde. Elriis en eenlig Gaard. Lundgaard en eenlig Gaard. Kaldal en eenlig Gaard. Hestbek to Gaarde. Hestbek Mølle.
3. Vognsild Sogn (c), Annex til Farsøe. Vognsild Bye. Svolderup Bye. Vester Aarup en Gaard. Øster Aaruo en Gaard. Vestrup Bye. Meilstrup en Gaard. Østrup Bye. Morum Bye.

4. Farsøe Sogn (d). Farsøe Bye. Fredberg Bye. Svanstrup Hovedgaard. Taarup Prestegaard. Fandrup Bye. Giøttruø (548) Bye. Støtterup Bye. Vandrup Bye. Ballum Bye. Holm Bye. Fragtrup Bye. Ebdrup to Gaarde. Damergaard to Gaarde. Holmgaard. Trendhuset. (549)
 5. Vinderup Sogn (e) Annex til Tisted. Store Binderup Bye. Lille Binderup Bye. Høflev Mølle.
 6. Stenild Sogn (f), Annex til Durup. Stenild Bye. Volderup Bye. Røgdrup Bye. Hannerup en Eensted Gaard.
 7. Lovense Sogn (g) Lovense Bye. Hessel Hovedgaard. Liingaard (550). Overgaard. Torp to Gaarde. Skov en Gaard. Skovhuus en Gaard. Ovenskov to Gaarde. Hole Bye. Brendsøe Huus.
 8. Fovlum Sogn (h), Annex til Ullids. Fovlum Bye. Dollerup Bye. Stiftrup Bye. Stiftrup Møle (551)
 9. Tisted Sogn (i). Tisted Bye. Bonderup Bye. Tvende Huse paa Alstrup Hede.
 10. Durup Sogn (k). Durup Bye. Nørager Bye. Nøragergaard Hovedgaard. Øemark en Bondegaard. Tardals Mølle. Vesvelholm. (552)
 11. Gislum Sogn (l). Gislum Bye. Nyrup Bye. Kiellingtand en Gaard. Kiellingtand Mølle et Boel. Annex hertil er Testrup i Rindsherred.
 12. Rørbek Sogn (m). Rørbek Bye. Rørbek Hovgaard. Volstrup en Eensted Gaard. Volstrup Mølle.
 13. Grynderup Sogn (n), Annex til Rørbek. Øster Grynderup (553) Bye. Tulstrup to Gaarde. Allestrup en Ensted Gaard.
 14. Strandbye Sogn (o). Strandbyegaard fire Gaarde. (554) Riisgaarde. Vester Grynderup Bye. Myrhøi Bye. Ertbølle Bye. Tamdrup Bye. Kiersgaard. Gunderupgaard Hovedgaarde. Vadgaard Prestegaarde. Siørup 2 Gaarde. Til Strandbye ere tvende Annexer, Biærnshol og Malle i Sletherred.
-
- a) (546) Kirken er anlagt paa en Sandbakke, som ved syndre Side er meget steil og brat. Kirkens Bygning bestaaer for neden af hugne Stene, for oven af Muurstene, og er tækket ed Blye. Taarnet af store Kampstene, har før været Høi, men gjort lavere, da Generalmajor Lüttichau til Lerkenfeld 1745 lod Kirken reparere. Traditionen siger, at en Enke-Frue, som har boet vesten for Kirken, har ladet den bygge, fordi hun en Jule-Nat, da hun vilde kiøre til Fovling Kirke, veltede paa en stor Steen, som endnu kaldes Jule Stenen. (547)
 - b) Kirken er af hugne Stene, har før haft Taarn, men nu intet. Paa Klokken, som hænger i et Træverk, staaer en ulæselig Munkeskrift. Kaldal skal være kaldet saa af en Engellænder, ved Navn Karl, som siges at have bygt Føvlum Kirke, og skal have boet paa denne Gaard, som ligger i en Dal, omringet af store Bakker. Hestbek har Navn af en liden Bek, som udspringer ved Gaardene, og siden formerer en Mølledam, hvorved drives en liden Vandmølle, som har ikke stor Næring.
 - c) Kirken har et lidet Taarn. Paa Altertavlen staaer Geheimeraad Vincentz Lerkes og Frues Catharinæ Vibes Vaabener, som 1703 har ladet den male. Begge Kirkerne høre til Eieren af Lerkenfeld. Aarup, som fordum er bleven skrevet Aaertorp, har sit Navn af Lerkenfelds Aae, som løber der forbi.
 - d) Farsøe har sit Navn af en Søe der i Byen, fordi hvilken løber en alfar Vei fra Aalborg til Hvalpsund. Kirken har et skikkeligt Taarn, er indvendig hvælvet, undtagen Choret, hvorover er Loft. Altertavlen er bekostet 1651 af Sognepresten Sören Hansen Viborg, hvis malede Epitaphium findes i Kirken, samt over ham en indmuret Steen med Aarstal 1666. Nok er ældere Epitaphium over Sognepresten Niels Jenssøn som (548) døde 1602. Neden i Kirken er en aaben

Begravelse. I Fredberg Bye skal i gamle Dage have staaet en Kirke, hvis Sted endnu vises, og da var den vesterske Gaard i Byen, som endnu kaldes Fredberg Hovgaard, en Herregaard som forud skal have været beboet af de Fredberger, paa hvilken tilsidst boede tvende Junkere. Paa samme Tid var Prestegaarden, som nu heder Taarup, ogsaa en Herregaard, hvis Rudera af Grave, og Steentrappe, ved et Sted kaldet Lystholm, men den Smidie hos, for ikke mange Aar siden har været at see. Paa denne Herregaard, hvis Navn er forglemt, boede to Jomfruer, som først vare Venner med bemelte Junkere, men siden bleve dem saa fiendske, at hver med en Dolk paa en Søndag efter Messen stak sin Junker ihjel i Fredberg Kirke. Til Bod for denne Synd gav Jomfruerne deres Gaard til en Prestebolig og kaldede den Taarup eller Taare-Torp. Af Prestegaaarden kaldes begge Sogne af nogle Taarup Prestekald. Tilforn var Prestegaarden i Vognsild, som da var Hoved-Sognet. Fredberg Kirke blev derfor strax nedbrudt, og Byen lagt til Farsø Kirke. En Gaard i Giøtterup kaldet Vestergaard, skal tilforn have været beboet af Adel, ligesaa Støtterupgaard i Støtterup Bye, hvorpaa de Munker ved 1500 skal have boet. Holm skal 1467 været et Herresæde, nu en Bondebye. Holmgaard siges og at have været en Herregaard, for en 40 Aar siden boede derpaa Borgemester Spormand, men 1500 har den været beboet af Laurids Stisen. Nu ere alle disse Gaarde uden al Frihed. Fragtrup er ved en liden Bek afskilt fra Fandrup Bye, med hvilken den ellers var saa got som een Bye. Holm Bye er omgivet med Kier og Morads, hvoraf den har faaet Navn. Trendhuset er en Afbygger paa Prestegaardens Grund, har før været tre Huse, som Jorden var skiftet imellem, men nu en Gaard. Fredberg Bye er mærkværdig af den ulykkelige Sandflugt, som næsten har ødelagt den ganske (549) Byes Mark, har tilforn var den beste Jord i disse Sogne. Det er ved 100 Aar siden den begyndte at udbrede sig, og det fra Myrhøj Bye og Hede i Strandbye Sogn, hvorfra den er gaaet mere end en halv Miil over en stor Hede til Fredberg Mark, siden over denne hele Mark, og strekker sig hvert Aar længere hen lige imod Giøttrup. Hvor den kommer, forvandler den Marken til en Udørken, borttager den øverste Skiold af Jorden, og efterlader sig kun Gruus og Steen.

- e) Kirken er i store Binderup, har et lidet Tarn. Igiennem disse to Byer over Aaen ved Højslev-Mølle, kalder Landeveien imellem Viborg og Aalborg. Imellem Binderup og Tisted Sogners Marker løber en Aae, kaldet Møllevad, hvorved en Mølle forud har staaet.
- f) Kirken har et maadeligt Taarn, og er ringere af Bygning end Hoved-Sognets Kirke.
- g) Kirken er uden Taarn, Klokken, som henger i et Træverk, har Sognepresten Christen Stavn og Kirkeværgeren 1634 ladet omstøbe i Aalborg. Paa en Stoel bag Kirkedøren staaer, at Iver Krabbe Lænsmand til Mariager Kloster 1638 har foræret den til Anders Mikkelsen i Skov og hans Arvinger. Nogle skrive Navnet Luvensøe, andre Loens eller Luens. Byen bestaaer af Huusfolk, som nære sig med Fiskerie af Limfiorden ved Hvalpsund. Bønderne her i Egnen kalde det en Loen eller Luun, naar de i et moradsigt Kier finde en fast Plads, hvorpaa de kan staae, og som Lovense er omringer af Limfiorden paa den ene Side, og for det øvrige af Loens Søe og et sumpigt Kier, saa har Byen, som ligger i Midten, heraf faaet sit Navn. Liingaarden har sit Navn af det Ord Liin, hvorved (550) Bønderne forstaaer de høie Bakker omkring Limfiorden, hvilke endnu kalde Liin eller Liie. Den Bye Hole har sit Navn af Hul, Hule, thi den ligger i en Dal.
- h) Kirken, som efter en meget usikker Tradition skal være den fjerde af dem der ere opbygte i Jylland, er uden Taarn, men har paa vestre Enden nogle murede Kammer, hvorfor Klokken hænger i et Træhuus. Bygningen er af hugne Steene, med en meget net Liste eller Gesims neden omkring. Lavkirken belagt med Blye, men Høikirken og Vaabenhuset med Tagsteen. Den, som

har ladet Kirken bygge, skal have været en Engellænder ved Navn Karl, og ligge begravet der paa Kirkegaarden nordvest for Kirken ved en liden Brink, man siger, at han har boet i Alstrup Sogn paa en Gaard, som kaldes efter hans Navn Kaldal eller Karls-Dal. Ved Chorsdøren er begravet en Bonde af Stiftrup Bye og hans Hustru Karen Torkils Dotter, som og har et Epitaphium i Kirken med Aarstal 1657 hvorpaa de og 5 deres Børn staae smukt afskildrede. En af deres Sønner har været den tiende Prest i Menighederne efter Reformationen, navnlig Mag. Christen Stiftrup, som var en Satyrisk Poet, og har skrevet et Skrift imod det Svenske Manifest 1710. Hans Søn Laurids Stiftrup er bleven bekendt af sin besynderlige Stiftelse, hvorom er meldet ved Hobroe. Paa Altertavlen staaer det Aarstal 1633. Bag Alteret er en liden rund Udbygning, hvori staaer tre Ligkister, i to af dem menes at ligge to af Sognepresterne, som har boet der i Sognet i Dollerup Bye, nemlig den fjerde og femte efter Reformationen. Den ene, Hr. Morten levede kort og druknede paa en Baad imellem Dollerup og Livland. Den anden, Hr. Mads, som og levede kort, lod Hr. Jörgen Lykke ved Aar 1570 (551) halshugge, af Aarsag, at han paa Prædikestolen skiedede paa ham, fordi han havde nedbrudt Svingelberg Kirke, og brugt Materialerne til Bonderup, nu Lerkenfeld, at bygge, derforuden taget Dollerup Mølle fra Prestegaarden, og lagt Annexgaardens Herlighed til Mariager Kloster, kaldende ham en Tyrann og Guds Huses Forstyrre. Presten maatte derfor give en haard Forpligt, men da han desuagtet paa nye skioldede, blev han paagreben, dømt ved Gislumherreds Ting, og strax henrettet midt imellem begge Sogne paa et Sted, som endnu er kiendeligt.

- i) Sognet og Byen kaldes gemeenligen Kongens TISTED, fordi de forðum hørde Kongen til, men nu til Nøragergaards Eiendomme. Kirken er liden efter Sognet, og uden Taarn. Imellem Tisted og Bonderup er en liden ringende Bek, som skiller imellem Markerne. De to Huse paa Alstrup Hede høre under Nøragergaards Taxt. Paa denne Hede findes Grund af en øde Gaard, hvorpaa for mere end hundrede Aar siden skal have boet en Bonde som handlede med store Flokke Svin, hvilke fordervede de omliggende Bønderes Korn. Samme Mand blev til Spot af de andre kaldet Kongen i Alstrup Hede, og af en Mand i Bonderup en hellig Dag paa sin Kirkevei ihjelskudt. Morderen mistede Livet og blev jordet der paa Stedet i Heden, hvor endnu findes en stor Steendyngede opkastet over ham, fra hvilken Tid ingen har villet boe paa Gaarden.
- j)
- k) Kirken har et kiønt Taarn, og er indvendige hvælvet. I Choret er en aaben muret Begravelse. Paa den øverste Mands- og Qvinde-Stoel staaer udgravne Niels Stygges til Nøragergaard Fæderne og Møderne Vaabener med Aarstal 1570. Tardals Mølle og Vesvelholm et lidet eenligt sted ligger under Hovedgaardens Taxt.⁵²
- l) Af dette Sogn og Bye har Gislumherred sit Navn. Nogle mede, at Gislum før har hedet Gislum af en Skov saa kaldet, hvori Byen laae. Kirken er af maadelig Bygning og har et lidet Taarn. Derudi findes Hr. Peder Witthes Begravelse, en Tavle hvorpaa er tegnet nogle Jubel-Medailier 1717, og en Fortegnelse paa Sognepresterne siden Reformationen.
- m) Byen kaldes og Store Rørbek, har sit Navn af en med smaae Rør bevoxet forbiløbende Bek. Kirken er bygt af hugne Stene, men kuldet Over Vaabenhuus Døren staaer Jens Schmidts og Barbara Helene Klogs Navne med Aarstal 1742 hvilke da eiede Volstrup og havde Jus Patronatus til Kirken. Inden for Døren paa højre Hand staaer en firkantet Steen med 5 flade Huller i, brugt til Vievand i de Papistiske Tider. Paa Altertavlen staaer forbemelte Navne med Aarstal 1744. Stolene ere alle nye og smukt malede. Her er en indlukt Stool for Proprietairen og en for Prestens Familie. Udi Choret sees Epitaphier over tvende Sogneprester, Eskil Gyntelberg

som døde 1652 og Jacob Abel. I Kirkegulvet er begravet Sognepresten Hans Bang som døde 1742. Dette Sogn er Middelpuncten imellem Randers, Viborg, Løgstør og Aalborg, da herfra er 5 Mile til hvert Sted. I et Vadsted, Kistvad kaldet, findes en stor Steen, hvorpaa staaer nogle ubekjendte Characterer, den nævnes af nogle Kisesteen, af andre Tingsteen, endnu af andre Skielsteen, fordi den gjør Skiel baade imellem tre Herreder, Gislum- Aars- og Hellum-Herreder, og imellem tre Byer, Rørbek, Døstrup og True.

- n) Kirken er bygt af udhugne Kampestenene, og kuldet. Klokken hænger i et (553) Træverk ved østre Ende af Kirken. Altertavlen er gammeldags med tvende Døre for. Paa Alterklædet af rødt Damask findes Etatsraad Iver Nicolai Sehesteds og Frues Navne med Aarstal 1731. De tvende Malm Lysestager ere givne 1642 af Christen Christensen i Kiemterup. Paa Kalken staaer J. H. S. 1685. Paa Skriftestolen læses: Æ. G. Inspector & Rector hujus ædis hujusque nomarchiæ, som skal være Sognepresten Eskil Gyntelberg. I Gulvet er en aaben Begravelse, hvori hviler Catharina Elisabeth Niels Dotter Vichmauds og hendes Søn Gregers Gregersøn, som boede og døde i Tulstrup 1708. Nogle holde for, at Byen bør skrives Grønnerup, og har Navn enten af en gammel Kiempe ved Navn Grön, eller deraf, at en derigennem løbende Bek gjør Stedet grøntmidt i den sorte Hede. Kiemterup, som af nogle skrives Kiempestrup, har kanske Navn af nogen Kiempe. Ved Skieller i Heden, mellem Kiemterup og Durup, ligger en meget stor Kampesteen ophøiet paa mindre Steene, derimellem er et huult Rum ned i Jorden, hvor Ulve før har udlagt Unger. Steenen kaldes Myr-Steen, har 14 Huller af en Tommes Tykkelse radviis og frydsviis, den er saa bred, at 18 Tørveskiærere derpaa om et Bord have siddet og spiset. Kanske Byen af dette Kiempe-Monument haver Navn. I en Dal kaldet Engdal, hvor nu er Lyngheide, men siges før at have været en deilig Eng med en giennemløbende Bek, sees en mærkelig Steen kaldet Kløven-Steen, som er kløvet i to Deelee, hver saa stor som en Møllesteen, og videt saa fra hverandre, at et Menneske an gaade der igennem, den gjør Skiel imellem Kiemterup, Grynderup, Durup og Alstrup Byers Eiendome.
- o) Strandbye Sogn har før været et Prestekald for sig selv, men er nu samlet med Biørnsholm og Malle Sogne i Sletherred. Navnet er af Limfiordens (553) Fiordens Strand, som det ligger tet hos. Kirken ligger for sig selv, bygget af store hugne Stene, tækket med Bly, og ziret med et høit Taarn. Indvendig er den en af de smukkeste i Herredet. Choret er hvælvet. Altertavlen bekostet af Niels Poulson til Gunderupgaard og Frue Giertrud Hofman, hvis Forældre Thöger Hofman død 1692 og Karen de Hemmer til Gunderupgaard død 1704 ligge begravne i en hvælvet Begravelse under Altergulvet. Oven over er af Svingersønnen Niels Poulson opsat dem til Æreminde et lidet smukt Epitaphium med en Latinsk Inscription. Her er og et Epitaphium af 1656 Sognepresten Laurids Lunde. Prædikestolen er smuk, bekostet af Axel Juul til Biørnsholm og hans Frue Rigborg Arnfeld med deres Vaabener og Aarstal 1639. I Kirken hænge 3 smukke Mesing-Lysekroner, givne af forbemelte Niels Poulson, som og har ladet gjøre et smukt Pulpitur for Herskabet, og under Taarnet ladet indrette en aaben Begravelse for sig og Familie. Her findes og i Kirken tre Tavler, paa den ene ere optegnede de Viborgske Biskoper, paa den anden Herreders Provster, og paa den tredje Stedet Sogneprester, alle siden Reformationen. Myrhøi Bye haver Navn af en meget stor Høi som ligger derved. Ved denne Bye, og paa Ertbølle Mark, er i forige Tider, ved det at to Tyre stangedes og opkastede en stor Deel Jord, opkommen den store Sandflugt, som efterhaanden har udbredet sig over en halv Miil i Længden, og ødelagt en stor Deel af de omliggende Byers Marker. Prestegaarden ligger en halv Miil fra Kirken, og

kaldes Vagaard eller Vadgaard af endeel Vand og Kier deromkring. Giørup eller Søetorp har Navn af tvende Søer, som ligge derhos. (555)

Udi Mariager Amt findes efterfølgende Herregaarde og
andre store Gaarde.

Balle. Balle, i Falslev Sogn, Onsildherred, er en liden gammel ucomplet Sædegaard, men Tiendefrie. Gaarden har fordum over hundrede Aars Tid tilhørt den adelige Familie de Kruser. Bygningen er af Eege-Tømmer, men ikke af stor Anseelse, opført 1582 af Laurids Kruse og Frue Inger Hög, hvis Vaabener med dette Aarstal findes udhuggen i en Løsholt paa Borgegaarden. Af Eierne vides: Peder Kruse Landsdommer i Nørre-Jylland og Frue Dorothea Viffert. Deres Søn bemelte Laurids Kruse. Hans Søn Mogens Kruse og Frue Anna Lunov. Deres Søn Otte Kruse Magdalene Krabbe. Deres Søn Tyge Kruse til Balle og Frue Margareta Steensen. Nu eies og beboes Gaarden af Controleur Niels Jörgensen. Hovedgaards Taxt 17 Tønder 2 Skiepper 1 Fierdingkar 2 Album. Bøndergods 84 Tønder 1 Album. Mølleskyld 5 Tønder 2 Skiepper 2 Fierdingkar. Tiender 73 Tønder.

Gunderupgaard, i Strandbye Sogn Gislumherred, er en vel bygt Herregaard, med en smuk Have. Gaarden afbrændte 1715 af Vaade-Ild, men da værende Eier lod den igien opbygge og sette den i Stand den nu er. Borgegaarden bestaaer af 3 Teglhængte Fløie, derhos en stor Ladegaard af Muur og Bindingsverk. Paa Gaardens Mark sees en stor firekantet Plads, med Volde om, hvor Gaarden siges først at skulle været bygt. Strax derhos er en Kilde, kaldet Capels Kilde, som har ypperligt Vand. Under Gaardens Taxt hører en skøn Mølle kaldet Trend-Mølle, som aldrig fattes Vand Vinter (556) eller Sommer, derforuden et privilegeret Kroer-Huus tet ved Landveien. Hvad Eierne angaar, da blev 1584 til Biörn Andersens Døttre til Biørnsholm, Sidsel og Margrete Biörn, udlagt Strandbyegaard og Strandbye Sogn. Sidsel Biörn blev giftet med Godslev Budde, som vilde haft Gunderupgaard anlagt paa et andet Sted, men det skede ei. 1632 har Frue Helvig Marsvin givet Frue Riborg Arnfeld Skiøde paa endeel af Godset, hun havde Axel Juul til Gunderupgaard. Deres Søn Niels Juul 1665. Siden Axel Juul Iversön 1688. Siden fik Assessor Peder Hofman Gaarden, og efter ham hans Broder Land-Commissarius Thöger Hofman og Frue Karen de Hemmer 1705. Hans Svigersøn Niels Poulson og Frue Giertrud Hofman 1746. Deres Søn Oberste Jens Poulson til Børlum Kloster. Nu Etatsraad Rosenkrone som selv lader Avlingen drive, og har Stude til Besætning. Hovedgaards Taxt 25 Tønder 6 Skiepper 1 Album. Mølleskyld 4 Tønder 6 Skiepper 1 Fierdingkar. Af Lerkenfelds Taxt 2 Tønder 6 Skiepper 3 Fierdingkar 2 Album. Skovskyld 3 Skiepper 1 Album. Bøndergods 220 Tønder 2 Skiepper 3 Fierdingkar ½ Album. Tiender 46 Tønder 4 Skiepper 1 Fierdingkar.

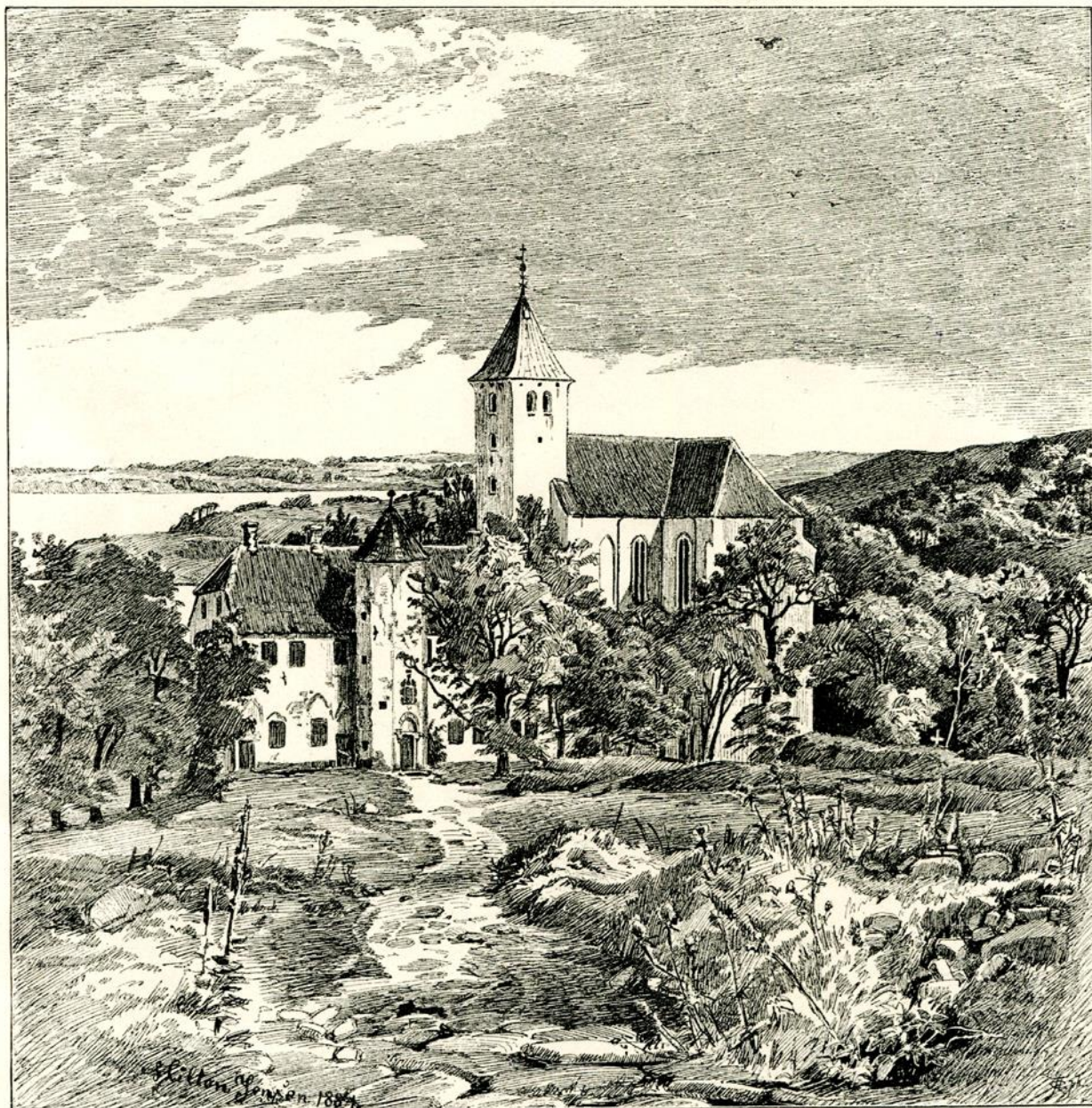
Hessel. Hessel eller Hesselgaard, i Lovense Sogn Gislumherred, en liden men gammel Sædegaard, som i Documenter af 1391 og 1401 nævnes Hæsele, og Hæselegard in Gylsumhærer, er af slet og ret Bygning, og har sit Navn af en liden Krat med Hessel-Træer, som ligger dertil. Gaarden har i forige Seculo tilhørt D. R.R. Hr. Jörgen Lunge til Odden, som døde 1619. Siden vides ingen af Eierne, førend 1743 da Greve Lerke solgte Hessel, tillige med Lerkenfeld, til General-Major Lüttichau, hvis

Enke-Frue endnu har den. Forpagteren (557) holder derpaa Føde-Stude. Hovedgaards Taxt 11 Tønd. 6 Skiep. 2 Fierd. 2 Alb. Bøndergods 173 Tønd. 2 Fierd. 1½ Alb. Tiender 34 Tønd.

Havnstrupgaard, i Farsøe Sogn Gislumherred, en ucomplet Sædegaard, som tilforn skal have været fire Bøndergaarde. Bygningen er Muur og Bindingsverk. Den har 1643 tilhørt Voldemar Lykke til Grindeslev Kloster, og 1653 Christen Munk og Frue Helvig Lykke til Grindeslev Kloster, og 1653 Christen Munk og Frue Helvig Lykke. I nyere Tider har Hr. Lassen til Biørnsholm eiet denne Gaard, siden Andreas Fugl. Nu eies og beboes den af Christen Bierum, som holder Stude derpaa til Besætning. Hovedgaards Taxt 24 Tønder 3 Skiepper 1 Fierdingkar. Bøndergods 114 Tønder 2 Skiepper 1 Fierdingkar 1½ Album.

Kiellerup, i Svenstrup Sogn Onsildherred, er en temmelig gammel Sædegaard, liggende i Hede-Eggen, og altsaa i Henseende til Avling og Græsning af maadelig Beskaffenhed. Østen for Gaarden har ligget en Bye kaldet Kiellerup, som længe siden er afbrudt, Jorden kiøbt af Jens Brask og underlagt Hovedgaarden. Gaarden ligger ved syndre Siden af en Søe, og har faaet sit Navn Kielderup eller Kilderorp af endeel Kildernær ved Gaarden, saasom Sye-Kilde, Plovmands-Kilde, Knuds-Kilde ec. Søen har før været langt større, men formindskes og tilgroer Aar efter andet, saa at den underliggende Mølle ofte maae trænge til Vand. Der ligger ellers tre Vand-Møller til Kiellerup. Tet synden for Gaarden sees Kiendetegn til, at der har staaet et Capel. Paa hin Side Søen i en Dal, kaldet Dalsgaards-Dale, menes at have tilforn staaet en Gaard, Dalsgaard kaldet, hvoraf man har fundet Rudera. Borgegaarden bestaaer af en (558) Længde Stuehuus, et Loft høi, og tvende Side-Fløie, alt af Bindingsverk og mest af nyt opbyggt af Jens Brask, som har ladet Gaarden ganske forandre, og de gamle Graver opfylde. Gaardens Eiere, saavidt man har kundet finde: Oluf Banner, som 1515 har ladet forfatte en Laughævd over Kiellerups Enemerker, hvilke findes paa Pergament iblant mange andre gamle Documenter der paa Gaarden. Peder Kruse 1551. Jörgen Berneskov Befalingsmand paa Aakier 1557. Derefter maae Gaarden være kommen i Kongens Være; thi 1580 har Kong FRIDERIK II mageskiftet Kielderup Gaard og Gods bort til Knud Mogensøn Lövenbalk i steden for Løberstrup Gaard og Gods. Axel Urne har 1646 eiet Kiellerup, og har været en meget viis og lærd Mand, hvorom endnu meget fortælles iblant den gemene Mand. Knud Rødsteen til Lyngsholm, hvis Enke-Frue Else Vind 1655 solte Gaarden til Claus Dyre til Sindinggaard. Han igien 1678 skiødede Gaarden til Johan Steenbek Borgemester i Randers og Forvalter paa Dronningborg, om hvilken siges, at han skal have taget sig Griffenfelds Fald saa nær, at han siden har faaet Mangel paa sin Forstand. Efter ham er Commerceraad og Renteskriver Hans Menzon til Søngaardsholm, Juelund og Vestergaard, ogsaa bleven Eier af Kiellerup. Hanopholdt sig i Kiøbenhavn og forpagtede Gaarden bort. Han døde 1715 men et Aars Tid tilforn solgte Gaarden til Fuldmægtigen paa Aalborg Amtstue Jens Brask, hvis Fader havde været Forpagter paa Kiellerup. Han fik Gaarden i en maadelig Tilstand, men har completeret den med Bøndergods, gjort Hede til Agerland, kiøbt flere Mark-Jorde dertil, og omdannet dens Bygning. Han døde 1746 og efterlod Gaard og Gods til sin efterlevende Enke Cecillia Cathrine Hostrup, som endnu beboer (559) den. Hovedgaards Taxt 12 Tønder 5 Skiepper 2 Fierdingkar ½ Album. Mølleskyld 4 Tønder 2 Skiepper. Bøndergods 222 Tønder 3 Skiepper 1 Fierdingkar ½ Album. Mølleskyld 6 Skiepper 1 Fierdingkar 1½ Album. Tiender 39 Tønder 7 Skiepper.

Mariager Kloster.

Mariager kloster indsat af Autor.

Mariager Kloster i Mariager Sogn i Onsildherred og hos Kiøbsteden Mariager liggende, har for Reformationen været et anseligt og stort Kloster, saavel paa Bygning og Gods som indlagte Personers Tal, men det florerede ikke eget over et hundrede Aar fra dets første Stiftelse og indtil det igien blev seculariseret. Det blev anlagt i Kong FRICI POMERANI Tid imellem 1400 og 1420 og fik en god Tilvext af det Gods som havde ligget til det gamle og da mesten forfaldne Glenstrup Kloster, foruden det Gods og de Gaver, som Hr. Otte Nielsön Rosenkrands og flere af den Danske Adel skienkede til dets Stiftelse og Opkomst. Mariager Kloster var indrettet til begge Kiøn, og var,

ligesom andre af samme Orden, baade et Munke og Nonne-Kloster, stiftet Jomfrue Mariæ og Sancte Birgittæ til Ære. Det var af den nye Sancte Salvatoris Orden, som denne Svenske Frue Sancte Birgitta i næst forgaaende Seculo havde været Stifterinde til. Og som Jomfru Maria havde været St. Brigittes egen Patronesse og Skyts-Helgen, saa fik ogsaa dette nye Kloster hendes Navn, at det blev kaldet Mariæ Ager eller Mariager, ligesom andre Klostere af samme Orden, som havde deres Udspring fra Hoved-Klosteret Vadstena i Sverige, bleve ærede med Mariæ Navn, saasom Marieboe, Mariested, Mariendal, Marienkrone, Marienbaum, Marienforst, Marienvolde ec. Systemerne saavelsom Brødrene, stode alle under en Abbedisse, hvilken blev tituleret for Moder (560) i Mariager, ligesom Prioeren eller Forstanderen undertiden kaldtes Fader eller Confessor. Dette Kloster har i sin Velmagt haft af Kongerne store Privilegier, hvoraf nogle endnu ere bekiendte og tildels overblevne i Mariager Kiøbsteds Friheder. Anno 1449 gav Kong CHRISTIAN I Mariager Kloster en frie Havn i den Vig uden for Hobroe-Fiord, hvor alle maatte kiøbe, selge, og frit fare, uden Told og Fogedkiøb at give. 1451 forundte Høistbemeldte Konge Klosteret, at holde en frie Færge imellem Omersyssel og Himmersyssel, og 1453 gav Han Klosteret frie Birk-Ret, saa og Told, Forstrand, Fiskerie ved Eigens, undtagen Vrag og Stranding. Foruden mangfoldige andre Velgierninger, som Kong CHRISTIAN I i sin hele Regierings Tid udøste til dette Kloster. Iblant andet skrev Han 1468 til Paven er bevægeligt Brev, hvori han beder om Hielp og Underflytning til Klosterets Bygning og Kirke at fuldføre og i Stand sette. 1484 har Kong HANS stadfæstet alle Klosterets Privilegier. Det samme har og Kong CHRISTIAN II 1514 giort. Og af begge disse Konger, saavelsom af Kong FRIDERIK I, her Klosteret erholdet mange andre anseelige Fordeele. Kloster-Kirken er forhen ved Mariager Bye beskrevet, men alt hvad som ellers kan henhøre til Kirkens og Klosterets Beskrivelse, er udførligen at læse udi Danske Magazin Tom. VI. Pag. 65 97 129 162 194 236 263 til 288 hvor man finder Klosterets Sigil, samt Fortegning paa Abbedisserne, Confessores, og paa en stor Deel dets gamle Documenter. Det er næsten utroeligt, hvor meget Gods Mariager Kloster overalt i hele Jylland havde samlet og forhvervet sig. Men ligesom det før Reformationen paa et hundrede Aars Tid var kommet, saa forsvandt det igien i det næste hundred Aar, efterat Klosteret (561) var seculariseret og gaaet i Kongens Være, saa at, da Klosteret efter Souverainiteten som en Particuliere Herregaard med næstliggende Gods paa andre Maader afhændt. Efter Reformationen synes Munkene strax at have faaet consilium abeundi, men Kloster-Jomfruerne, med deres Abbedisse, ere efter Ordinantzens Lydelse forblevne, og have efter den Kongelige Kloster-Ordning af 1545 nydet deres Ophold derinde en lang Tid derefter og til henved 1590. Imidlertid havde de Kongl. Embedsmænd, som med Mariager-Klostets Læn vare forlænede, deres Boepæl der i Klosteret, indtil Souverainiteten forandrede Lænet til et Kongeligt Amt. Hvad Eierne efter den Tid angaaer, da blev Mariager Kloster med tillagte Gods 1664 udlagt og skiødet til Albert Baltzer Berentz, Leonhard Marselius og deres Arvinger. Efter dennem kom Gaarden til Frands Ludvig von de Wieke residerende Commissarius i Hamborg, og Frue Anna Berentz. Med deres Dotter Elisabeth von de Wiele fik Geheimeraad Andreas Pauli von Lilienkrone Gaarde. Han døde 1700 men hans Arvinger bleve 1716 ved Høieste-Ret tildømte at betale til Kongen 28000 Rdlr. for ulovlig Skovhugst, da Hans Majestet i samme Aar ved Reluition tog Mariager Klostets Gaard og Gods til sig. Anno 1720 solgte Kong FRIDERIK IV. Gaarden igien paa Auction til Mikkel Tebring som døde 1723 og Med-Interessenter Peter Spörning og Jean Pierre de Beloch, hvilke i de Aar 1721 og 1722 nedbrøde endeel af det gamle Klostets Bygninger. Men da disse ei kunde indløse Kiøbet og betale Summen, blev Gaarden 1724 skiødet til Justitzraad Severin Bentzon, som samme Aar lod Borgegaarden sette i Stand og flytte Ladegaarden, eftersom en

Inscription (562) paa Taarnet udviser. Han atter 1726 solgte den til endnu værende Eier og Beboer Statsraad Matthias de Thestrup. I Siden af en til Mariager Kloster liggende Eege- og Bøge-Skov sees en aflang Høi omsat med store Steene, som mesten staae paa Enden. Midt paa Høien er en overmaade lang og bred flad Steen, hvilende paa fire andre, hvorunder en Aabning, har formodentlig været et Grav- og Offer-Sted, og kaldes Voldsted-Høi. Paa en liden Høi i Heden strax uden for Klosters Endeels Jord er et Kilde-Veld, kaldet endnu Hellig-Kilde, som aarlig hver St. Hans Aften bliver besøgt og brugt for adskillige Svagheder, derved er en Blok, hvori gives Penge til de Fattige, og en Tavle derover med et Dansk Vers. Mariager Kloster har fra gamle Tider sin frie Birke-Ret, og Birke-Tinget holdes hver Fredag derpaa Gaarden. Forpagteren holder Stude derpaa til Besetning. Hovedgaards Taxt 30 Tønder. Skovskyld 2 Tønder 1 Skieppe. Bøndergods 252 Tønder 1 Fierdingkar 2 Album. Skovskyld 2 Skiepper 1 Fierdingkar 1 Album. Mølleskyld 3 Tønder 1 Skieppe 2 Fierdingkar.

Nøragergaard, i Durup Sogn Gislumherred, har uden Tvil været af de Geistlige Godser, som ved Reformationen tilfaldt Kongen og Kronen, men har da vel ikkun været at regne for en maadelig Avlsgaard, siden den ikke til nogen Adelsmand blev forlænet. Anno 1542 gav Kong CHRISTIAN III Jacob Jude, Underfoged paa Hald, Livsbrev paa Nøragergaard. Ligesaa fik og Thomas Svensön 1549 af samme Konge Livsbrev paa Nøragergaard og Nørager-Mølle. 1551 gjorde Hans Stygge et Mageskifte med Kongen, og fik Nøragergaard i Steden for Sørupgaard og andet Strøgods. Ikke desmindre (563) beholdte dog Thomas Svensön Gaarden til 1553 da han oplod den, imod at han igien paa Livstid fik Spanggaard i Himmersyssel. Borgegaarden er af Grundmuur, to Etager høi, med hvælvede Kieldere til Brøggers og Kiøkken, bygt 1614 af Claus Sehesteds Frue Anna Lykke. Værelserne ere regulære og smukt indrettede af nu værende Eier, som og har anlagt smukke Haver, og ellers sat Gaarden i zirlig og nyttig Stand. Ladegaarden er af Muur og Bindingsverk. Hvor Stalden nu er, skal Borgegaarden tilforn have staaet. Paa Gaarden holdes Stude og Hollænderie. Eierene have været: Hans Stygge, som fik Gaarden af Kongen. Hans Søn Niels Stygge fik den i Besiddelse 1570 døde 1605. Hans Frue var Sophie Sandberg. De solgte Gaarden 1604 til Claus Maltesön Sehested, som døde 1612 og Frue Anna Lykke som døde 1646. Deres Søn den navnkundige Hr. Hannibal Sehested solgte Gaarden 1640 til sin Broder Mogens Sehested til Holmgaard. Hans Døttre og Søn Axel Sehested besad nogen Tid lang Gaarden. Siden er den kommen til Adam Ernst Pentz. Niels Arctander. Etatsraad Nicolai Sehested. 1730 til Biskop Edvard Londeman Rosenkrone, hvis Søn Etatsraad o Assessor i Høieste Ret Hans Christopher Rosenkrone 1741 blev og endnu er Eier deraf. Hovedgaards Taxt 45 Tønder 6 Skiepper 3 Fierdingkar 2 Album. Mølleskyld 2 Tønder 5 Skiepper 1 Fierdingkar. Bøndergods 284 Tønder 7 Skiepper 3 Fierdingkar 3/4 Album. Mølleskyld 2 Tønder 1 Skieppe. Tiender 123 Tønder.

Rørbek. Rørbek Hovgaard, i Rørbek Sogn, Gislumherred, er en liden ucomplet Sædegaard, uden Bøndergods, men har fra gammel Tid haft Adelige Friheder og været beboet af Adelsfolk. Gaarden ligger (563) som en Peninsel imellem to Bekke, hvorfra den har Navn. Bygningen er Muur og Bindingsverk. Nogle af de gamle Qvitzover have skrevet sig til Rørbek, men om det er denne Gaard eller an anden af samme Navn i Riber Stift, er uvist. Men længe har denne Gaard været eiet og beboet af de Kruser, som og eiede Balle, af hvilke den sidste var Mogens Kruse. Hans Svigersøn Terkil Krabbe og Frue Dorothea Kruse solgte Gaarden 1616 til Claus Maltesön Sehested Enke-Frue Anna Lykke til Nøragergaard. Hendes Søn Hannibal Sehested. Hans Broder Mogens Sehested. Efter hannem hans Døttre, i hvis Tid den endnu laae til Nøragergaard. Siden er den solgt derfra, og

har 1755 tilhørt Majorinde Busk de Rosenörn til Korsøegaard, og beboedes af hendes Svigersøn Christen Bertelsen. Nu eies og beboes Gaarden af Dines Christensen, som selv driver Avlingen. Den staaer for 8 Tønder 2 Skiepper 1 Album Hartkorn.

Skovsgaard. Skovsgaard, i Skiellerup Sogn Onsildherred, er en liden ufrie Avlsgaard, som skatter og yder Tiende, man skal fordum være beboet af Adel, og har sit Navn af Skoven, som i gamle Dage har været der trindt omkring. Man finder adskillige Adelsmænd, som have skrevet sig til Skovsgaard, saasom, Erik Lykke til Skovsgaard 1570, Thomas Norman til Skovsgaard, hans Svigersøn Sten Bilde 1623. Men som der ere flere Gaarde af dette Navn, er det uvist, hvilken det er. 1651 har Gaarden tilhørt Hans Nielsen Drostrup Borgemester i Mariager, som har sat en smuk og teglhængt Bygning derpaa. Nu tilhører Gaarden Forvalter Hans Thornsohn, som eier Kirken og det meste Gods i Sognet. Dens Hartkorn er 9 Tønder 6 Skiepper 1 Album. Bøndergods 87 Tønder 5 Skiepper (565) 2 Fierdingkar 1½ Album. Skovskyld 4 Skiepper 2 Fierdingkar 2 Album. Tiender 44 Tønder 7 Skiepper.

Strandbygaard. Strandbygaard, i Strandbye Sogn Gislumherred, er nu fire Bøndergaarde, men har før været en gammel adelig Sædegaard. Anno 1416 nævnes Laurids Jepssøn Væbner af Strandbygaard, og 1460 Mikkel Lauridsøn til Strandbygaard. Biörn Andersøn til Biørnsholm har eiet denne Gaard, og efter hannem blev den 1584 tillige med Strandbye Sogn udlagt til hans Døttre Sidsel og Margrete Biörn. I forige Seculo finder man Erik Lunov 1632 og Envold Blik 1652 at have skrevet sig til Strandbygaard.

Svenstrup, Svenstrup Hovgaard, i Svenstrup Sogn Onsildherred, som nu beboes af tvende Mænd, men har tilforn bestaaet af tre Gaarde, skal i gamle Dage have været en adelig Sædegaard eller stor Avlsgaard, hvorfor den indtil denne Dag bliver kaldet Hovgaarden. 1596 har den tilhørt Laurids Kruse til Balle. I Begyndelsen af dette Seculo blev den beboet af Jægermester Zeppelin, da hørde Gaarden Kongen til, med siden er den solgt til Bønderfolk, og beboes af dem uden Frihed.

Tinderup, i Hornum Sogn Onsildherred, er en ucomplet Sædegaard, dog Tiende-frie. Gaarden er ikkun af slet Bygning, men har i forige Tider haft adelige Beboere. An 1443 har en Herremand, ved Navn Niels Gied, skiødet til Nørre Kloster Trinderup og Trinderup Fang. Ved dette Klosters Undergang er Gaarden kommen til Mariager Kloster, men ved Reformationen i Kongens Være. Siden er den igien bleven Particulieres Eiendom, og har tilhørt Henrik Krag og Frue Kirsten Munk og kanske flere af de Krager. I nyere (565) Tider har Major Muderspæk eiet og beboet Trinderup. Nu Capitain Muderspæk. Hovedgaards Taxt er 13 Tønder 2 Skiepper 2 Album- Bøndergods 74 Tønder 5 Skiepper 1 Fierdk. 2½ Album. Tiender 59 Tønder 6 Skiepper.

Volstrupgaard, i Rørbek Sogn Gislumherred, er en saa kaldet Eensted-Gaard eller Stor Avlsgaard, hvortil næstliggende Bønder gjøre Hoverie. Bygningen er smuk, stor, og af godt Eege-Bindingsverk, med en skikkelig Have hos, og en tilliggende Mølle. Navnet menes den at have af Volde, som omliggende Bakker og Mølle-Dæmninger præsentere. Gaarden skal før have været en adelig Sædegaard, men er nu uden Frihed. 1742 har Jens Schmidt og Barbara Helena Klog eiet og beboet Volstrup. Siden Ove Havgaard, som og haver haft Jus Patronatus til Kirken. Nu Oberstlitenant Christian Henrik Grotums Arvinger. Gaardens Hartkorn er 10 Tønder 5 Skiepper 1 Fierdingkar 2 Album. Bøndergods 124 Tønder 3 Skiepper 3 Fierdingkar 1½ Album. Mølleskyld 4 Tønder 2 Skiepper. Tiender 34 Tønder.

Læns mænd.

De Kongelige Læns mænd udi Mariager Klosters Læn:

Jörgen Rud 1545 1548
Jörgen Lykke 1549 1584
Jacob Seefeld 1584 1597.
Henning Reventlov 1600.
Oluf Rosenspan 1602 1605
Eske Bilde 1610 1618
Mogens Kaas 1619 1631
Tage Tott 1631
Gabriel Kruse 1532 1634.
Iver Krebbe 1635 1640
Mogens Arnfeld 1641 1652
Christian Friis 1653 1657.
Ove Juul, sidste Læns mand før Souverainiteten 1658 1660.

Amtmænd i Mariager Amt efter Souverainiteten.

Over Juul blev den 12 September 1661 første Amtmand over Mariager og Dronningborg Amter.

Diderik Skult, Cancellieraad og Amtmand over Dronningborg, Silkeborg og Mariager Amter til 1682.

Christopher Lindenov, Etatsraad og Amtmand over Silkeborg og Mariager Amter 1686.

Knud Gedde, Cancellieraad og Amtmand over bemelte to Amter til 1706.

Hans Nansen Justitzraad og Amtmand over samtlige tre Amter, Dronningborg, Silkeborg og Mariager Amter, som i 25 Aar havde været separerede, indtil 1716.

Jens Jörgensen Seerup, Etatsraad, blev dimitteret 1730 fra Amtmandskabet over disse tre Amter.

Ditlev von Trappaud, Conferentzraad, og endnu 1767 værende Amtmand over bemelte tre Amter.

Udi geistlige Sager hører endnu Samsø til Aarhuus Stift, men siden denne Øe i Henseende til db verdslige Jurisdiction ligger til (568) Kalundborg Amt i Siælland, saa findes den forhen derunder beskreven, see Danske Atlas Tom. II pag. 423 seqv. Af Førstningen har Samsø uden Tvil ligget aldeles til Jylland saavel i det verdslige som geistlige. Men efterat Hertug KNUD PORSE af Kong CHRISTOFFER II havde faaet denne Øe i Forlæning, er den formodentlig fra den Tid af bleven hos Kalundborg Læn i det Verdslige.

Førend vi ganske forlade Aarhuus Stift, kan endnu tilføies følgende Stykker, som angaae Stiftet i Almindelighed.

Aarhus Stifts Capitels Taxt.

Fra 1746 til 1766

	a Td.	Rd.	Skiep.	Album
1746				
Rug		2	2	
Byg		1	3	
Havre			4	8
Bogh. Gr.		3	4	
Smør.		18		
1747				
Rug		2		8
Byg		1	1	12
Havre			4	12
Bogh. Gr.		3	2	
Smør.		19		
1748				
Rug		2	2	4
Byg		2		8
Havre		1	3	8
Bogh. Gr.		13	2	
Smør.		17		
1749				
Rug		2	2	
Byg		1		14
Havre			3	12
Bogh. Gr.		3	1	
Smør.		19		
1750				
Rug		1	5	8
Byg			5	4
Havre			3	2
Bogh. Gr.		2		
Smør.				
1751				
Rug		1	2	6
Byg		1	1	4
Havre			4	

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus IV, 1764

Bogh. Gr.		2		
Smør.		16		
1752				
Rug		1	1	4
Byg		1		12
Havre			4	8
Bogh. Gr.		2		
Smør.		16		
1753				
Rug		1	1	8
Byg		1		
Havre			4	4
Bogh. Gr.		2	1	
Smør.		15		

Fødte og Døde i Aarhus Stift.

Fra 1747 til 1766

Anno	Fødte	Døde
1747	3504	3210
1748	3512	4005
1749	3598	3945
1750	3459	2964
1751	3589	2995
1752	3735	2927
1753	3579	3123
1754	3610	3120
1755	3696	3386
1756	3633	5058
1757	3811	2742
1758	3644	2984
1759	3265	2824
1760	3821	3263
1761	3836	2868
1762	3731	3241
1763	3576	4939
1764	3715	4329
1765	3794	3241

1766	3733	3069
Summa	72841	68233

Kong Christian den Tredies Brev om Superintendentens Underholdning i Aarhus Stift 1558.

Wii Christian then tredje mett Guds Naade ec. Gjøre alle witttherligt, at Effeterthii wii haffuer forordineritt udi vortt then geistlige Ordinantzs, som vii haffue ladet udgaæ, huor møgitt huer Superintendent her udi Riiget skall haffue til sin aarlig Underholdning paa sitt Embitz vegne, och samme Underholling thenom huert Aar skulle fornøgis aff vore Lensmend, tha paa thett att samme Superintendenter theris Underholding maa were thennom thefs wissere, och thee icke skulle same theris Underholdning huertt Aar upkreffue af Lensmendene, haffue wii ladett udlegge thennom theris Underholdning, och then forbedrett udi Jordegods, Tiender och anden wise Rente, som her eftherfølger, Och skall then Superintendent udi Aarhus Stigt, och hans Effeterkomere, Superintendenter ther sammesteds, haffue then Gaard till en Superintendentz Residentz, En Gaarde udi Ringheritt, then eneudi Poel Laurdtzts Clausen iboer, skylder 1 Pund Rug, 2 Pund Biug, 1 Pund Haffre, 2 Al Grott, Giesterii, Brende Suin, then anden udi lille Fulen, som Lauridtzs Jensen udiboer, skylder 1 Pynd (573) Rug, 1 Ping Biug, 1 Pund Haffre, Giesterie, Brendesuir, ther nest thuo Gaarde, som tilforn laae till ett Vicarie udi Aarhus Domkirke, och Mesther Matz Lanng Superintendent stift udi were hagde, then ene udi Østerlysbergherit udi Ege Sogn och Bye, Söffren Jensen udiboer, skylder aarligen, 1 Pund Rug, 1 Pund Biug, 1 Pund Hafre, en Fierding Smør, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, Giesterii, Brendesuin, then anden udi Framløff herit liggendis udi Lillering, Morthen Seffrensen nu udiboer, skulder en Ørtug Rug, en Ørtug Hafre, en Otting Smør, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, Giesterie, Bendesuin, aff en øde Marj udi Sønderherit ligger, sont Jep Bonde udi Pederstrup bruges, och skylder aarlig et Pund Rug, met all sammen Gaardes och Gødtzis rette Tilleggelse och Herlighed, Agger, Eng, Skouff, Marck, Fiskevannd, Fægang, wortt och tiurt, indthett undertaget, som ther nu tilliger, och aff Arildt Tid tilliggett haffuer mett Rette, Och ther til mett till hans Underholdning all thett Preste-Giesterii aff Westerlisbiergherit, Østerlisbiergherit, Sønderhaldherit, Nørherit og Sønderherit, som beløber seg 122½ Mark Danske. Sammeledes skulle forskreffne Superintendenthee udi Aarhusz Stigt till theris aarlig Underholdning uppebere allethee Regenskabs Pendinge af Kirckerne udi Nørherit, som beløber sig 33½ Marck. Thesligeste the 40 Daler som giffues aarlige aff nogen Stigtets Godtz, och thee 24 Daler som aarligen giffues for Huetz Tiendekorn och Preste-Giesterii som falder udi Rorøherit. Och beløber thett eg alltsamme tilhobe regnet 116 Daler. Skall och forskreffne Superintendent udi Aarhusz Stigt, och hans Effterkommere (574) mere uppebere wor och Kronens Part aff Korntiende offuer ald Synderhaldherit och then att raade siellvff for att sette paa Affgiff, huilchett hannom kand were nytteligst. Skall forskreffne Superintendent och hans Effterkommere Superintendenter udi Aarhusz

Stigt aarligen nyde och till theris Underholdning uppebere all then Kircke-Haffre udi Ringherrit, Hasloffherrit, Westerlisbergherrit, Æsterlisbergherrit, och Sønnerhaldherrit, och beløber seg tilhobe regnet 2 Lester och $\frac{1}{2}$ Ørttug Haffre. Sammenledis skal forskreffne Superintendent udi Aarhusz Stigt och hans Effterkommere haffue ett Støcke Eng udi Helmstrop Marck liggendis som kand giffue 50 Lester Høe, och Lensmanden skall lade samme Eng slaae, och jiemføre, naar Superintendenten ther om till siger, och samme Eng affmolett och affpelett uden gierfell aarligen att skulle nyde, bruge og beholde. Thesligeste skall forskreffne Superintendent och hans Effterkommere haffue wor och Kronens Part aff Tiende udi Ege Sogen, och Bønderne hannom Korntiende udi Regen att skulle yde, og alle thee Thiende-Lamb udi alltt Molshrrit, skall forskreffne Superintendent och hans Effterkommere udi Aarhusz Stigt aarligen mue nyde och uppebere. Huilken forskreffne Renthe och aarlig indkomme forskreffne Superintendent udi Aarhusz Sigt och hans Effterkommere Superintendenter ther sammestedts skulle alle Tiidt aarligen her effter mue uppebere, och til theris Underholding, nyde, bruge och beholde, som forskreffuit staar. Thii forbiude wii ec. Cum inhibitione folita. Actum Koldinghuus St. Nicolai Episcopi Dag Aar 1558.